

TÜRK KÜLTÜRÜNDE HORTLAK-CADI İNANIŞLARI

Mehmet Berk YALTIRIK*

Özet

Türk kültüründe cadı ve hortlak olarak anılan bazı doğüstü varlıklardan bahsedilir. Bunların öldükten sonra dirildiklerine inanılırdı. Bazı bölgelerde kan içtiklerine de inanılırdı. İşte bu nedenle cadı ve hortlak adlı doğüstü varlıkların, diğer kültürlerdeki vampir inanışlarıyla benzerlikleri üzerine bazı tartışmalar söz konusudur. Tarihi kaynaklarda ve folklor araştırmalarında konuyla ilgili pek çok bilgi vardır. Türk kültüründeki cadı ve hortlak inanışları yakın zamana kadar kendine özgü bir inanıştır. Ancak sonradan yerel kültür özelliğini kaybetmiş, genel inançların etkisiyle cin ve peri olarak adlandırılmıştır. Bu nedenle zaman içerisinde kan içme, ölünün dirilmesi gibi unsurlar ortadan kalkmıştır. Araştırmada bu değişimden ve inanışların genel yapısından bahsedilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *hortlak, cadı, vampir, halk inançları, Türk kültürü*

Ghoul-witch beliefs in Turkish Culture

Abstract

In Turkish culture so-called witch and ghouls there are some supernatural beings. After the death of them it is believed that they will rise. In some areas they believe they drink blood. So the witch and ghouls supernatural beings there is some debate in the belief of the vampire similarities in other cultures. There is a lot of information about that historical sources and folklore studies. Until recently, the witch and ghouls beliefs of Turkish culture-specific beings. But later lost its local culture, gins and fairies named as the effect of general beliefs. So in time blood drinking and resurrection of the dead has disappeared. In research, these changes are discussed and the general structure of beliefs.

Key Words: *ghoul, witch, vampire, folk beliefs, Turkish culture*

* Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi

Daha çok sinema ve edebiyattan aşına olduğumuz vampir inanişının, Türk kültüründeki hortlak ve cadı inanişlarıyla benzer yönleri ve vampir inanişının kökenleri hakkındaki görüşler halen tartışılmaktadır. Bu tartışma çerçevesinde akıllara ister istemez şu sorular gelmektedir: Türklerdeki hortlak ve cadı inanişları, daha ziyade Slav kültürüyle birlikte anılan vampir inanişıyla ne gibi bir etkileşime girmiştir? Mezarından kalkarak kan içen ölü tasavvuru, hangi bölgelerde ne gibi değişikliklere uğramıştır?

Bir görüşe göre Türklerde veya Osmanlı kaynaklarında vampir benzeri cadı, obur, hortlak anlatıları söz konusu olsa da, aralarındaki ölümden sonra dirilme unsuru haricinde bir benzerlik söz konusu değildir. Bunun en önemli unsurlarından biri de kan içicilik hususunun günümüz hortlak anlatılarında pek (bazı anlatılar haricinde) görülmemesidir¹. Bir başka görüş de bunun tam tersini iddia etmektedir. Buna göre hortlak ve cadı inancının vampir inancını yansıttasının yanında, günümüzdeki folklorik veriler açısından Avrupa'daki inanişla dair en eksiksiz bilgiler Balkan yarımadasında görülmektedir. Bunun nedeni ise büyük ölçüde Türk batıl inançlarının etkilerine dayandırılmaktadır². Bu görüş bu inanişın varlığını işaret etmesi açısından dikkat çekicidir.

Bunun dışında kan içme, hortlama yahut dirilme gibi unsurlar erken dönemlerdeki anlatılarda ve bazı vesikalarda zikredilmekle birlikte yakın döneme doğru bunların değiştüğünü ve mezkûr unsurların anlatılarda kaybolduğunu veya değiştiklerini görmekteyiz. Bu sefer de yeni sorular ortaya çıkmaktadır. Cadı-hortlak inanişlarındaki bu değişikliğe uğramanın sebebi nedir? Vampir inanişi ile cadı-hortlak inanişını bağdaştırabilir miyiz?

Araştırma büyük ölçüde bu sorular üzerinden ilerlemiş, cadı ve hortlak ile vampir inanişi arasındaki etkileşim üzerinde durulmuştur. Rumeli ve Kafkaslarda görülen hortlak-cadı inanişlarını incelerken tarihi kaynaklardan, günümüzdeki halk derlemeleri için ise ağırlıklı olarak Giresun halk inançlarından yararlanılmıştır. Hortlak-cadı inanişlarının özellikle Giresun yöresinde yaygın olduğu araştırmada görülecektir ki konuyla alakalı görüşlerinden ve derlemelerinden sıkça bahsedilecek olan araştırmacı Mevlüt Kaya'nın, bu çalışmada önemli yardımları olmuştur. Giresun ve Çepni Kültürü

¹ Giovanni Scognamillo, Aylin Ünal, Fatih Danacı, *Vampir Manifestoları*, Laika Yayınları, İstanbul 2011, s. 71-72.

² Christopher Frayling, *Vampirizm*, çev. Elif Ersavcı, Varlık Yayınları, İstanbul 2009, s. 323.

üzerine yazdığı *Bir Çepni Köyü Tarihi ve Kültürü*³, *Çepniler Tarihi Serüveni ve Giresun-Espiye Yöresinin Kültür Kökenleri*⁴ isimli araştırmalarıyla tanınan Mevlüt Kaya'nın konuya ilişkin çeşitli tarihlerde yaptığımız görüşmelerdeki açıklamaları ve derlemeleri, geçmişteki hortlak-cadı inancıyla günümüzdeki inanışlar arasındaki bağlantıyı ortaya koymada yardımcı olmuştur.

Araştırmada Türklerdeki cadı-hortlak inancı, Doğu Avrupa ve Slav kültürlerindeki vampir inancı ayrı ayrı incelenecektir. Ancak bunlardan bahsetmeden önce eski Türk inanışlarının bazı unsurlarından ve bunların günümüze kadar kültürde ne şekilde yer aldıklarından bahsedilecek, böylece söz konusu inanışlardaki değişim ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bunlardan bahsedildikten sonra da farklı dönemlere taşınması ve diğer inanışlarla etkileşime girmesine değinilecektir.

1. Eski Türk İnanışlarının İslam İnancı İçerisinde Yaşatılması

Husus

Eski Türklerin doğada birtakım gizli güçlerin varlığına inandıkları⁵, bu gizli güçlerin Orhun Kitabeleri'ndeki “yer-su” (yar-sub) tabiriyle, Uygurlar'da “yir-suv” tabiriyle ifade edildikleri bilinmektedir. Hemen hemen bütün halk inanışlarında görülmekte olan doğa unsurlarına duyulan korku ve hayret duygularının neticesi olarak bu unsurlar “İduk”⁶ yani “kutlu” olarak kabul edilirdi⁷. “İduk” olarak nitelendirilen yerlerin de birer “izi”sinin bulunduğu inanırlardı⁸. Çünkü Eski Türk toplumunda doğada gizli birtakım güçlerin olduklarına inanıldığı için kâinatı ruhlarla dolu bir âlem olarak kabul ederlerdi. Bu inanış sisteminde doğal objelerin bir göstergesi olarak “İzi”, “İye”, “yiye” veya “eye” adını taşıyan koruyucu ruhların ayrı bir yeri vardı⁹. Eski Türklerin bu tip inanışlarına dair pek çok örnek, çeşitli dönem ve kültürlerle ait

³ Mevlüt Kaya, *Bir Çepni Köyü Tarihi ve Kültürü*, Yüksel Ofset, Samsun 2007.

⁴ Mevlüt Kaya, *Çepniler Tarihi Serüveni ve Giresun-Espiye Yöresinin Kültür Kökenleri*, Togan Yayınevi, İstanbul 2011.

⁵ Nezaket Hüseyin Kızı, “Eski Türklerde Tabiat Kuvvetlerine İnançın Destanlarda Tasviri”, *Türkler*, Cilt 3, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 338.

⁶ Besim Atalay, *Divan-ı Lügati't-Türk Tercümesi*, Cilt 1, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1998, s. 65

⁷ İbrahim Kafesoğlu, “Eski Türk Dini”, *Türkler*, Cilt 3, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 297.

⁸ Harun Güngör, “Eski Türklerde Din ve Düşünce”, *Türkler*, Cilt 3, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 263.

⁹ Celal Beydili Memmedov, “Eski Türklerde Gizli Tabiat Kuvvetlerine İnanma (İye İnancı)”, *Türkler*, Cilt 3, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 330.

kaynaklarda da görülebilmektedir. Kaşgarlı Mahmud'un, XI. yüzyıla ait *Divan-ı Lügati't-Türk* adlı eserinde: “Yere batası kâfirler göğe “Tengri” derler. Yine bu adamlar büyük bir dağ büyük bir ağaç gibi gözlerine ulu görünen her şeye “Tengri” derler. Bu yüzden bu gibi şeylere yükünürler (secde ederler)”¹⁰ bilgisini vermesi, Gerdizi'nin de XI. yüzyılda yazılmış *Zeyn el-Ahbâr* isimli eserinde Çiğiller ve Türgişlerden bahsederken: “Türkler bu somuncu dağa taparlar. Bu dağ adına yemin ederler. Buranın Allah'ın ikametgâhı olduğunu söylerler.” şeklinde bir inanış olduğunu bildirmesi gibi¹¹ çeşitli örneklerden bahsedilebilir.

Dikkat çeken nokta ise eski inanışların, kültür içerisinde varlığını sürdürerek İslâmiyet'in kabulünden sonraki dönemlerde de kendini göstermesidir. Eski dönemleri dikkate aldığımızda, Şamanî Türklerin İslamiyet'i kabul etmelerinden sonra da âdet ve örflerini, geleneklerini muhafaza edebilmeleri normaldir. Nitekim Hüseyinî'nin *Ahbaru devleti es-Selçukiye* adlı eserinde Buharalı bir âlimin, Karluk kılığında meydana çıkılmasının İslam dininde nadir görüldüğünü söylemesinin zikredilmesi, Kaşgarlı Mahmud'un *Divan-ı Lügati't-Türk* adlı eserinde Türk inanışlarıyla alakalı yazdıkları bunun göstergesidir. Ancak sonraki dönemlerde de bu adetlerin İslam inancıyla alakalı addedilmesi ve buna göre uygulanması söz konusudur. Doğu Türkistan'daki baksıların pirlerini Hazreti Fatıma olarak görmeleri, Altay kamlarının “işe başladım bismillah” demeleri ve dualarında peygamber ve evliya isimleri zikretmeleri gibi¹². Bu şekilde geleneksel Türk inanışlarının bir kısmı günümüze kadar gelmiş ancak kurban verme, toplu mezar ziyareti ve benzeri uygulamalar şeklinde, biçim değiştirerek varlıklarını sürdürmüşlerdir¹³. Yani bir şekilde eski gelenekler, İslam kaynaklı zannedilerek yüzyıllarca uygulanagelmıştır¹⁴. Halen Anadolu'dan¹⁵ Türkistan'a¹⁶ bu tip inanışların yaşatıldığı görülebilmektedir¹⁷.

¹⁰ Besim Atalay, *Divan-ı Lügati't-Türk Tercümesi*, Cilt 3, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1998, s. 377.

¹¹ Ramazan Şeşen, *İslam Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2001, s. 89.

¹² Abdülkadir İnan, “Müslüman Türklerde Şamanizm Kalıntıları”, *Türkler*, Cilt 3, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 393-394.

¹³ Harun Güngör, “Geleneksel Türk Dininden Anadolu'ya Taşınanlar”, *Yaşayan Eski Türk İnançları Bilgi Şöleni Bildirileri*, Hacettepe Üniversitesi, 16-17 Nisan 2007, s. 3-4.

¹⁴ Abdülkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1986, s. 204.

Söz konusu inanışlar haliyle eskinin kalıntıları olmakla birlikte yeni inançtan da etkiler barındırıp bu inancın içinde yaşatıla geldiğinden, yukarıda bahsedildiği gibi bazı değişikliklere uğramaktadır. İşte hortlak-cadı inanışları da bu eski halk inanışlarından biridir ve benzeri bir değişime uğramıştır. Bu değişim hususundan etraflıca bahsetmeden önce “hortlak”-“cadı” inanışlarının ne olduğuna, “vampir” ve “obur” inanışına değinilmelidir. Çünkü yukarıda daha önce bahsedilen tartışmanın bir boyutu da vampir inancıyla cadı-hortlak inanışları arasındaki etkileşimle alakalıdır.

2. Vampir İnanışı

Vampir kavramıyla alakalı çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Genel olarak bir yarasa türü olarak bilirse de halk inançlarında ve popüler kültürde geceleri mezarından kalkıp kanla beslendiğine inanılan hayali bir varlığın adıdır. Dünyanın pek çok bölgesinde benzeri inanışlar görülmekle birlikte günümüze doğru Rusya, Karadağ, Sırbistan, Romanya, Bohemya ve Macaristan bölgelerinde daha yoğun bir şekilde görülmektedir¹⁸. Genel görüşe göre Avrupa’da XVIII. yüzyılın ilk çeyreğinin sonlarında kullanıma giren “Vampir” sözcüğü Güney Slavlarından gelmez. Kökeni çok tartışılabilir, Sloven asıllı filolog Franc Miklosich’e göre Kuzey Türkçesinde “cadı” anlamına gelen “uber”den türemiştir. Slav dillerindeki diğer türevleri de şunlardır: Bulgarca ve Sırpçada “vapir”; Lehçede “upier”; Rusçada “vopyr”¹⁹. Bu inanışlara göre vampir, geceleri mezardan çıkıp insanların kanını emen ölü şeklinde tasvir edilir. Bunun dışında kan emme takıntısını dile getiren zihinsel bir rahatsızlık da bu adı taşımaktadır²⁰.

Vampir benzeri birçok varlığın ismi çeşitli kültürlerde zikredilmektedir. Yunan halk inançlarında “vrykolakas”, Slav kültüründe “upir” ve “nelapsi”, Bulgaristan’da “vampir”, Bosna havalisinde “Lampir”, Rus inançlarında

¹⁵ Erman Artun, “Anadolu İnanç Önderlerini Besleyen Eski İnanç Sistemleri, Dinler, İnanışlar”, *Uluslararası Türk Dünyası İnanç Önderleri Kongresi Bildirileri*, TÜRKSEV, Ankara 2002, s. 25.

¹⁶ Alimcan İneyet, “Uygur Şamanları ve Pratikleri Üzerine”, *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, S. 1, İzmir 2013, s. 43-44.

¹⁷ Ahmet Ali Arslan, “Türk Şamanizminin Kaynağına Doğru”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 14, Konya 2005, s. 65.

¹⁸ W. B. Crow, *Büyünün Cadılığın ve Okültizmin Tarihi*, çev. Fulya Yavuz, Dharma Yayınlar, İstanbul 2002, s. 280-281.

¹⁹ Frayling, a.g.e., s. 325.

²⁰ Orhan Hançerlioğlu, *İnanç Sözlüğü*, Remzi Yayınları, İstanbul 1975, s. 669.

“uppyr”, Romanya’da “strigoi”, Arnavutluk’ta “shtriga”, Kuzey Almanya’da “nachtzeherer” (geceyi harcayan) ve Güney Almanya’da “blutsauger” (kan emici), yine Almanya’da görülen karabasanı andırırsa da hortlayan ceset tasavvuru olan “alp” ve “orman kadınları”, İngiltere’de “baoban sith”, İskoçya’da “redcap”, Galler bölgesinde “hag ve “gwrach y rhibyn”, Latin Amerika’da Aztek kültüründen kalma “cihuateteo”, “tlahuelpuchi”, Çin’de “jiang shi” ya da “chiang shih”, Japonya’da “kappa”, Endonezya’da “penanggala”, Hindistan’da “rakshasa” ve “hatu-dhana”, “bhuta”, “vetala” ya da “baital”²¹, Afrika’da “wume”, “asanbosam”, “obayifo” ve “loango”, yine Latin Amerika’da “asema”, Haiti’de “loogarooya”, Brezilya’da “lobishomen”, Portekiz’de “bruxa”, yine Hindistan’da “Asra-pa” (kan emiciler), Antik Asur’da “ekimmu” ve “uttuku”, Etrüsk kültüründe “lemures”, Romalılarda “empusa”, “larves”, “mormos” ve “strix”, Antik Yunan’da “lamia” ve “gellona”, Malezya’da “bajang”, “langsuir”, “pontianak” veya “madianak”, Karadağ’da “tenatz”, Hırvatistan’da “kosac”, “prikosac”, “tenjac” ve “lupi manari”, yine Arnavutluk’ta “kukuthi” ve “lügat”, Slovenya’da “strigon”, Makedonya’da “shtriga”, yine Romanya’da “moroi”, “strigoi vii” ve “strigoi morti”, Sırbistan’da “vampir” ve “vukodlak”, Sırp, Boşnak ve Çingene kültüründe görülen “dhampir”²² bu hayali varlığa ve benzerlerine çeşitli kültürlerde verilen isimlerdir.

Vampir inancı, *Century Dictionary*’ye göre Slavlar ve Aşağı Tuna halkları arasındaki yaygın bir batıl inanç²³ olarak tanımlanmaktadır²⁴. Vampir hikâyelerinin çıkışı ve popülerleşmesi, Batı Avrupa’da ilk olarak 1718 Pasarofça Antlaşması’nın ardından Avusturya’ya katılan bölgelerde gerçekleşmiştir. Buna göre söz konusu bölgelerde Osmanlı topraklarından göçüp gelen Slav ahalinin sığınmasıyla oluşan sosyo-ekonomik zorlukların neticesinde “vampir salgını” olarak bilinen bir tür toplumsal histeri ortaya

²¹ Barb Karg, Arjean Spaite, Rick Sutherland, *Her Yönüyle Vampir*, çev. Cüneyt Halu, Arkadaş Yayınları, Ankara 2011, s. 11-24.

²² Scognamillo v.d., *Vampir Manifestoları*, s. 22-28, 30-31.

²³ Batıl; Arapça, temelsiz, devamsız, boşa giden anlamına gelen “butlân” kökünden türemiş olup, şeriatın yasakladığı, gerçekliği bulunmayan, bir fayda sağlamayan iş, söz ve davranış anlamına gelmektedir. Fahrettin Olguner, “Bâtıl”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt 5, İstanbul 1992, s. 148. Günümüzde ise mantığa aykırı gelen her şeyi kapsayacak bir şekilde kullanılmaktadır. Annette von Heinz, Frieder Kur, *Gizli Bilimler Ansiklopedisi*, çev. Bülent Atatanır, Omega Yayınları, İstanbul 2004, s. 68.

²⁴Frayling, a.g.e., s. 308.

çıkıştır²⁵. Vampir söylentilerinin toplumsal histeriye dönüşmeleri günümüzde de bazı ülkelerde görülebilmektedir. Örneğin 2002 ile 2003 yılları arasında, Güneydoğu Afrika'da bulunan Malavi'de, insanlara saldıran vampirlerle ilgili söylentiler nedeniyle ayaklanan ahali takribi üç hafta boyunca vampir olduğunu iddia ettikleri bir kişiyi döverek öldürmüş, üç rahibi de linç etmeye kalkışmış, bu mahlûkların devlet tarafından gönderildiklerini iddia ederek onların karargâhı olduklarını iddia ettikleri bir yardım kuruluşunun kampını da yağmalamışlardır²⁶.

İşte bu türden bir toplumsal histeri sonucu Avusturya hükümetinin vampir söylentileriyle alakalı olarak görevlendirdiği bir müfettişin yazdığı ve 21 Temmuz 1725 tarihinde resmi gazetelerinde yayınlanan rapora göre ölü Peter Plogojowitz adlı kişi sekiz kişiye saldırmakla suçlanmış(!), mezarı açıldığında cesedinin bozulmadığı, saçlarının ve tırnaklarının uzamaya devam ettiği görülünce kalbine kazık çakılarak yakılmış, bu hadiseden sonra köylere gönderilen din adamları da şüpheli gördükleri cesetlerin kafasını kestirip yakmaya başlamıştır. 1732'den itibaren Batı Avrupa'nın pek çok yerinde akademik çevreler tarafından, meseleye dönemin aydınlanmacı düşünce ortamında sorgulayıcı yaklaşım, ancak bu tür resmi raporlar çoğaldıkça bu batıl itikadın inananları ve savunucuları artmıştır. Bunun üzerine Avusturya İmparatoriçesi Maria Theresia, kazıklama, kafa kopartma ve yakma gibi gelenekleri bir fermanla yasaklayarak vampirlerden şikâyetçi olanların kiliseye değil önce laik kolluk güçlerine başvurmalarını emretti. 1740'ta Papa seçilen XIV. Benedictus da bu tür batıl inanışlara kafayı takan rahiplerin görevden alınmalarını piskoposlara önermiştir²⁷.

XVIII. yüzyıla kadar vampirler destanların ve folklorik inanışların haricinde, edebi eserlerde pek zikredilmemektedir. Bunun nedeni vampirlerin kurgusal bir malzemedir ziyade adli vakaların, inceleme ve araştırmaların, dinsel tartışmaların, Engizisyon Mahkemeleri'nde kullanılan el kitaplarının ortak ve o dönemlerde gerçek(!) kabul edilen konusu olmalarıdır²⁸. Bu varlığa ilişkin söylentiler söz konusu dönemde çokça anlatılıp toplumsal histeriye ve paniğe yol açmıştır. 1575'te Cenevre'de Girolamo Tartarotti, üç ciltlik *Lamiaların Gece Toplantıları* (Del Congresso Notturmo delle Lamie) adlı

²⁵ Derya Tulga, "Vampir Mitolojisi", *NTV Tarih Dergisi*, s. 21, İstanbul, s. 59.

²⁶ "Vampir Korkusu vampir yaptı!", 3 Ocak 2003, *Milliyet*, s. 3.

²⁷ Tulga, a.g.m., s. 61.

²⁸ Vampir-hortlama hadiselerinin resmi kayıtlara geçmesinin Osmanlı topraklarındaki örneklerine ileride değinilecektir.

eserinde bu salgınların ülkeden ülkeye nasıl yayıldığı, ne denli geçerli olduklarını eleştirmiştir. Ancak bu inanış üzerine pek çok vampir olaylarından bahseden, gerçekmiş gibi ele alan eserler o dönemde çoğunluktadır. XVI. yüzyılda Fransız D'Aubigne, *Evrensel Tarih* (Histoire Universelle) adlı eserinde Dijon ve Rouen kentleriyle Navarre bölgesinde görülen “yaşayan ölümlerden” bahsetmektedir. 1733'te Johannes Zopfius, *Sırp Vampirleri Hakkında Deneme* (Disertatio de vampiris Serviensibus) adlı eserinde Sırbistan vampirlerini incelemektedir. Floransa Piskoposu Giuseppe Davanzati, 1744'te *Vampirler Hakkında Deneme*'yi (Dissertazione sui vampiri) yazmıştır. 1751'de Antoine Augustine Calmet, *Treaty on the Apparitions of spirits and Vampires or ghosts of Hungary, Moravia and c.* (Ruhların, vampirlerin veya hayaletlerin Macaristan, Moravya ve diğer yerlerde Zuhur Etmelerinin Mukavelesi) adlı eserinde 1746'da Macaristan'da vuku bulan vampir olaylarından bahsetmektedir. Voltaire XVIII. yüzyılın aydınlıkçı ortamında *Felsefe Sözlüğü*'nde (Dictionnaire Philosophique) vampir inancıyla alakalı bu önkabul için alaylı bir şekilde “en iyi kanıtlanmış batıl inanç” tanımlamasını yapmasının nedeni budur²⁹.

Vampir inanışının eski dönemlere ilişkin çeşitli izleri görülebileceği gibi günümüzde de halen belli bölgelerde inanılmaktadır ve eski dönemlerden kalıntılara da rastlanılabilmektedir. Mesela Bulgaristan'da Karadeniz kıyısındaki Szopol şehrinde 2012 yılında yapılan bir kazıda bulunan kalbine kazık saplı iskelet buluntusu gibi yüzden fazla demir kazık saplı iskelet bulunabileceği ihtimalini doğurmuştur. Buluntu Milli Tarih Müze başkanı Bozhidar Dimitrov tarafından Orta Çağ'daki vampir zannedilip kalbine kazık çakılarak gömülmüş insanlar oldukları ifade edilmiştir³⁰. İtalya'nın Venedik şehrinde Ortaçağ'da vebadan ölenlerin gömüldüğü bir toplu mezar kazıldığında ağzında tuğla bulunan bir kadın iskeleti bulunmuş, o dönemdeki insanların veba hastalığını engellemek için böyle bir uygulamaya inandıkları düşünülmüştür³¹. Polonya'nın güneyindeki Gliwice kasabasında, bir yol yapım çalışması esnasında başları vücutlarından ayrılıp bacaklarının üzerine yerleştirilmiş

²⁹ Giovanni Scognamillo, *Dehşetin Kapıları*, Kamer Yayınları, İstanbul 1995, s. 87-88, Tulga, a.g.m., s. 61.

³⁰ “Karadeniz kıyısında 100 vampir”, *İyibilgi*, http://www.iyibilgi.com/haber.php?haber_id=258619, (Güncelleme Tarihi: 06.06.2012-Erişim Tarihi: 15.06.2013).

³¹ “Mezardan vampir çıktı”, *Hürriyet*, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=11165050>, (Güncelleme Tarihi: 09.03.2009-Erişim Tarihi: 15.06.2013).

cesetlerden oluşma bir mezarlık bulunmuştur³². Romanya’da Marotinu de Sus köyünde, Aralık 2003’te bir kaza sonucu vefat eden Petre Toma adlı bir adamın mezarı, ruhunun huzura kavuşmadığı iddia edilerek köy sakinlerinin şikayeti ve kız kardeşinin gelininin hastalanması üzerine tüm akrabalarının kanını emeyeceğini iddia etmesi nedeniyle izinsiz olarak açılmıştır. Gece yarısından sonra altı erkek köyün dışındaki mezarlığa girerek Petre’nin mezarını açtıktan sonra tırmıkla cesedin göğsünü yarıp kalbini çıkarmış, cesedin üzerine sarımsak parçaları serptikten sonra mezarı kapatmıştır. Petre’nin kalbini yakıp küllerini bir suya karıştırıp hastalanan kadına içirmişlerdir. Aradan bir yıl geçtikten sonra sokaklarda “kadın iyileşti, iyi bir şey yaptılar” türünden söylentiler yayılınca Petre Toma’nın kızı olayı öğrenip şikâyetçi olmuş, ancak mezarı açanlar altışar yıl ceza almalarına rağmen bu uygulanmamıştır³³. Sırbistan’da Sırp Bölgesel Konseyi, vampir olduğuna inanılan Sava Savanoviç adlı birinin evinin yıkılması nedeniyle geri dönebileceğini söyleyerek Zaroze köyü ahalisini uyarıp, evlerine sarımsak asmalarını istemiş bölgenin belediye başkanı da ahaliye evlerini kutsal haçlarla donatmalarını söylemiştir. Sava Savanoviç’in daha önce yaşadığı iddia edilen evin bir aile tarafından satın alınıp turistlere ziyarete açılması, ancak ailenin vampir korkusuyla evi terk etmesi, ardından da vampirin evinin harap olduğu gerekçesiyle yeni bir yer arayışında olup kanlarını içtiği kimseleri parçalayıp değirmende öğütmek için yeni insan avına çıktığına dair bir söylentinin yayılmasının yetkilileri resmi elden uyarılar yapmaya sevk ettiği iddia edilmiştir³⁴. Yine Sırbistan’da Sırp diktatörü Slobodan Miloseviç’in yeniden dirileceğine inanan Miroslav Miloseviç, bir arkadaşıyla birlikte diktatörün Belgrad yakınlarındaki Pozarevac’a giderek mezarında kalbin olduğu yere göre bir metre boyunda bir kazık çakmıştır. Arkadaşıyla birlikte eyleminden sonra polise teslim olan bu şahıs, diktatörün yeniden dirilmesine engel olacağını inandığını düşünerek bu saldırıyı yaptığını söylemiştir³⁵.

³² “Polonya’da vampir mezarlığı bulundu”, Radikal, http://www.radikal.com.tr/hayat/polonyada_vampir_mezarligi_bulundu-1141630, (Güncelleme Tarihi: 13.07.2013-Erişim Tarihi: 16.07.2013).

³³ “Drakula Gibi”, Hürriyet, <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=328934>, (Güncelleme Tarihi: 21.06.2005-Erişim Tarihi: 15.06.2013).

³⁴ “Sırbistan’da Resmi Uyarı: Vampir Döndü Sarımsakları Hazırlayın”, Radikal, http://www.radikal.com.tr/dunya/sirbistanda_resmi_uyari_vampir_dondu_sarimsaklari_hazirlayi_n-1109746, (Güncelleme Tarihi: 28.11.2012-Erişim Tarihi: 15.06.2013).

³⁵ “Miloseviç’in kalbine kazık çaktılar!”, Habertürk, <http://www.haberturk.com/dunya/haber/16795-milosevicin-kalbine-kazik-caktilar>, (Güncelleme Tarihi: 07.03.2007-Erişim Tarihi: 15.06.2013).

Vampir efsanelerinin Balkanlarda bu denli yaygın olmasının nedeni bir görüşe göre 1300’lü yıllardan sonra bölgede dinin ağırlığını hissettirmesi ve bölgede Türk fetihlerinin öncesinde de Türk boylarının göç hareketlerinin yerel halkı harekete zorlayıp nüfus yoğunluğunun artmasıdır³⁶. Yukarıda bahsedilen Türk inanışlarının Balkan bölgesindeki inanışlarla etkileşimi bu noktada oldukça dikkat çekmektedir. Bu nedenle yine daha önce zikredilen, bir görüşe göre vampir kelimesinin kökeni olduğu iddia edilen “obur”-“ubır” inanışlarına da bakmak gerekir.

3. Obur-Ubir İnanışı ve Hortlak İnanışıyla Bağlantısı

Sloven asıllı filolog Franc Miklosich’e göre vampir kelimesinin kökeni olduğu iddia edilen Kuzey Türkçesindeki “uber” kelimesi³⁷, “ubır” ya da “obur” olarak ifade edilmektedir. Bu şeytani varlığın adına, değişik ses farklılıklarıyla Türk halklarının birçoğunda, Fin-Ogur halklarının dilinde ve Rus dilinde de rastlamak mümkündür. Kökeni Rus diline bağlandığı gibi Türk kökenli olduğu da varsayılan “obur”, mecazi olarak “açgöz” anlamına gelmektedir. Karaçay-Balkarların dilinde ise “geleceği gören, bilen” anlamına gelmektedir³⁸. Çuvaş Türkleri arasında “vupar”, Özbekler arasında “upır”, Kazan ve Sibiryaya Tatarları arasında “ubır” olarak anılır. Bir görüşe göre “ubır” kelimesi “içe doğru batırıp yutmak”, “içe doğru batırıp çekmek” anlamına gelen “ubu”dan gelmektedir. Kırgızlarda, Kazaklarda ve Özbeklerde “obur”, “ubır”, “upır” gibi kelimeleri doyumсуz, yemeye doymayan insanlar için de kullanılmaktadır³⁹.

Gagavuz Türklerinde ölen günahkâr bir kişinin mezarda yaşayan bir hayvan şekline döneceğine inanılır bu varlığa da “obur” veya “hobur” adı verilir. Geceleri mezarından çıkarak insanları rahatsız ettiğine, eline geçen her şeyi yiyip yuttuğuna, hiçbir kimseden korkmadığına, insana bulaşıcı hastalıklar dâhil pek çok zarar verebileceğine inanılır. Ölen birinin obur olduğu anlaşıldığında hortlayıp çıkmasını diye mezarı açılır ve üzerine çivi çakılır. Gagavuzlardaki obur motifi, Anadolu’daki “hortlak” ve Azerbaycan Türklerindeki “hortdan” adı verilen varlığa daha yakındır. Başkurlarda ise ölen büyücünün ruhuna “ubır” denilmekte olup iri başlı, uzun kuyruklu, ağzından

³⁶ Zeynep Dramalı, “Drakula”, *Hürriyet Tarih*, 5 Şubat, İstanbul 2003, s. 9.

³⁷ Frayling, a.g.e., s. 325.

³⁸ Celal Beydili (Memmedov), *Türk Mitolojisi-Ansiklopedik Sözlük*, Yurt Yayınları, Ankara 2005, s. 435.

³⁹ Çulpan Zaripova Çetin, “Tatar Türklerinde Mitolojik Varlıklarla İlgili Mitler ve İnanışlar”, *Bilig*, 43, Güz 2007, s. 19.

Türk Kültüründe Hortlak-Cadı İnanışları

ateş püskürten ve uçabilen bir varlık olduğuna inanılır. Şeytani bir varlık olarak sayılır ve kötü ruhlardan sayılır. Toms Tatarlarında görülen inanışlarda “albastı”⁴⁰ adlı varlıkla karışmış durumdadır. Balkanlarda son döneme dek görülen bazı inanışlarda “obur”, istediği şekle dönüşebilen insanları nitelemekte, oburların geceleri ırmak kenarına gelip üzerlerinde elbiseleri çıkarıp kumlarda yuvarlanarak kurt kılığına girip koyunlar parçaladıklarına, insanlara zarar vermek için kedi, köpek gibi başka hayvanların kılığına girebildiklerine de inanılmaktaydı. Buna göre onların hem yerde hem havada dolaştıklarına, her gün dağ başında toplanıp geceleyin kaçırıp getirdikleri insanı doğrayıp etini kazana attıklarına, et pişene kadar kazanın çevresinde toplanıp dans ettiklerine, eti yedikten sonra da kemiklerini üst üste toplayıp birlikte üfürerek o insanı yeniden dirilterek uyumakta olan bu kişiyi aldıkları yere geri bıraktıklarına inanılır. Bu insan da sabah uyanınca tüm vücudunun ağırlar içinde olduğunu hissettiğine ancak hiçbir şey hatırlamadığı söylenir. Romanya’daki Müslümanlar, ölen birisinin “obur” (vampir) olmaması için cenazeyi güçlü bir alevin altından geçirirler⁴¹. Altay Türklerine göre de oburlar “yek” ve “aza” şeklinde ifade edilmektedir⁴².

Kazan Tatarları arasındaki inanışlarda “obur” ya da “ubır” Çuvaşlarda güneşi ve ayı yutmaya çalışan kozmogonik bir motif olarak görülürken, Kazan Tatarları arasında insanın içinde yaşayan kötücül bir yaratıktır. Ubırın sahiplendiği kimseye “ubırlı keşe” denilmekte olup, bunların koltuk altında yahut başucunda bulunan deliklerden oburun girip çıktığına, bu şekilde teşhis edildiklerine inanılmaktadır. Ubırların erkeklerden korkup daha çok kadınları sahiplendikleri, bundan korunmak için de kadınların hamama giderken yanlarında küçük yaşta erkek çocuklarını da götürdükleri, hamile kadınları azarlayıp çocuklarını kaçırmaması için kırk gün boyunca hamileyi yalnız bırakmamaları gibi inanışlar da söz konusudur. İçine ubır giren bir insan ubıra benzemeye başlar, yemek yemeye doymaz ancak hepsini ubır yediğinden hiç kilo almaz, gece uyuduğunda ubır insandan çıkıp yemek arar bulamayınca da yok edilmesi imkânsız bir ateş topuna dönüşüp bacadan çıkarak başka insanların yemeğini çalmış. Bu nedenle Kazan Tatarları arasında geceleri mutfak bacalarını kapatmalarına dair bir inanış vardır. Ubırın istediği an kedi, köpek ya

⁴⁰ Alkarısı olarak da bilinen, genel olarak lohusa kadınlara ve çocuklara musallat olduğuna inanılan hayali varlık. Hülya Çevirme, Ayşe Sayan, “Alkarısı İnanmaları ve Bilim”, *Milli Folklor*, 65, Bahar 2005, s. 68.

⁴¹ Beydili, *a.g.e.*, s. 435-436.

⁴² A. V. Anohin, *Altay Şamanlığına Ait Materyaller*, Kömen Yayınları, Konya 2006, s. 7.

da güzel kız kılığına girdiğine, kadınları ve hayvanları emerek sütünü emdiği hamile hayvanların korkudan düşük yaptığına, hamile değilse de hastalanıp öldüğüne, insanlara hastalık verdiğiğine, bu insanların kendi kendilerine bağırdıklarına veya konuştuklarına, bu insanların iyileşmesi için ter içinde gelen atın hamutunu çıkartıp hastalananın boynuna giydirmek gerektiğine inanılır. Ubırın hortlaklıkla benzerliği ubır taşıyan insanın ölmesinden sonra mezarından çıkmasıyla alakalıdır. İnanışa göre ubır taşıyan kişi ölse de ubır ölmez, ölen kişi mezara konduktan sonra kefeni yemeye başlar ve mezarda bir delik delerek yeryüzüne çıkıp insanları huzursuz eder, bazen de delikten gökteki yağmur bulutlarını çekerek kuraklığa neden olurlarmış. Ubır olan mezarın deliğini bulup bu deliği at gübresiyle kapatıp meşe veya kavak ağacından yapılma bir kazık çakılarak ubırın yeryüzüne çıkıp insanlara musallat olmasının engellendiğine inanılmıştır. Ubır kontrol etmenin ve teşhis etmenin başka yollarının olduğuna da inanılmaktadır. İnanışa göre ubır görünce üzerindeki gömleği göğüs kısmından birden yırtılmalıdır, böylece ubırın alev yumağı olarak insanın ayaklarının altına düşeceğine inanılırdı. Yine başka bir inanışla göre ağaç çatalı yahut kuş kirazı ağacının çatallanan budağını alıp ikiye kırmak da aynı etkiyi neden olmaktaydı. Böylece ubırın insan kılığına girip merhamet dilediğine, bu haldeyken acımadan dövülerek kimlere dadandığının öğrenilmesi gerektiğine inanılırdı. Çünkü söz konusu inanışa göre bu yaralar ubırın musallat olduğu insana da yansımaktaydı. Böylece ertesi gün köyde biri yaralanıp yatağa düşerse dövülen ubırın o insanın içine yerleşmiş olduğuna inanılırdı⁴³. “Ubır” ya da “obur”un insan yedikleri gibi kan içtiklerine de inanılırdı⁴⁴.

Karaçay-Balkar inanışlarında oburun, bebeğin beşiğine kanını içmek için geldiğine inanılmaktadır. Bu oburu tanımak için yedi suyu tasa koyup tası bebeğin başucunda tutarak içine eritilmiş kurşun döküp, sonra soğuyan kurşunun yüzüne bakarak bebeğin hangi oburdan korktuğunu, oburun hangi kılıkta geldiğini öğrenip suyu bebeğin yanına koyarlarmış. Sabahleyin suda o oburun kirpiğinin bulunup hangi kişiye ait olduğunu öğrenip sağaltmak için o oburun kendisine varıp: “Çalla, çalla, çallavan; sen ketgin, kart maravan!” diye dua okutup şişeye tükürtürlermiş. Obur kabul etmezse halktan bir yaşlı kadına sağaltırlarmış. Buna göre sarımsak, tereyağı, kükürt ve kök boya yaprağı

⁴³ Çetin, a.g.m., s. 19-21.

⁴⁴ Gülhan Atnur, “Anadolu, Tatar (Kazan) ve Başkurt Türklerinin Masallarında İnsan Yeme (Yamyamlık) Motifi”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 9, 2011, s. 143-144.

denilen otu karıştırıp yedi gün boyunca bebeğin tenine sürerler, ondan sonra da oburun bebeğe ilişemediğine inanırlarmış⁴⁵.

Rize'deki bazı halk inanışlarında ise “obur” ve “hortlak” inanışının birbirini karşıladığını görürüz. Buna göre kötü kimselerin öldükten sonra hortlak çıkacağına, oburun kefeni sırtında mezarından çıkararak evinin karşısına gelip gürültü yaptığına, tereklerdeki soğanları yere döktüğüne inanılmaktadır. Böyle durumlarda “obur yerine git, yerine git” denilmesi halinde oburun yerine döneceğine, ondan kurtulmak için de mezarına pelit kazığı ile bir sepet çakılması gerektiğine, soğanın, sarımsak, turp gibi bazı kötü ruhlara karşı etkili olduğuna inanırlarmış. Obur, Hemşin yöresinde “ubur” olarak anılıp, hayatta iken kötülükler yapmış yaşlı kadınların öldükten sonra toprağın kabul etmemesi nedeniyle sık sık mezarlarından çıkararak eski yerlerinde çığlıklar atarak dolaştığına inanılır. “Hortlak” veya “uburun” cezalandırıldığı için Allah tarafından ayaklarının altına ateş koyulduğuna, obur ve hortlağa silah işlemediğine, kendisini görenlerin üç defa “Urum eline!” diye seslenmeleri halinde güneş doğmadan mezarına döneceğine yaygın olarak inanılmaktadır. Söz konusu “ubır”ın Kıpçak ve Tatar bölgelerinde vampir, dişi vampir tasavvuru olarak da “ubırlı karak” olarak zikredildiği bilinmektedir⁴⁶.

Rumeli, Anadolu ve Kafkasya'ya inildiğinde karşımıza oburla birlikte hortlak ve cadı inanışları da çıkmaktadır. Üstelik bu inanışlar seyahatnamelerden resmi kayıtlara, fetvalara dek bu isimler altında kendilerini göstermektedirler. Bu tip inanışların sadece Türklerle ve Balkan halklarıyla sınırlı olmayıp, farklı isimler altında Çerkezler ve Ege adalarındaki Rumlar arasında inanıldığı da görülebilmektedir.

4. Hortlak-Cadı İnanışları ve Vampir İnanışıyla Benzerliği

Türk inançlarında “obur” kadar, vampirin muadili olarak “hortlak” veya yöresine, dönemine göre “cadı”⁴⁷ inancını da görmekteyiz. Tanım olarak

⁴⁵ Abanoz Küçük, “Doğu Karadeniz Yöresi Doğum Sonrası İnanış ve Uygulamalarında Cadı/Obur”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 12, 2011, s. 133-134.

⁴⁶ Yaşar Kalafat, “Eski Türk İnançlarının Rize ve Yöresi Halk Kültüründe İzleri”, *Rize Sempozyumu*, Rize 2006.

⁴⁷ “Cadı” kelimesi Farsça'dan gelmektedir. Nitekim Şemseddin Sami'nin 1883-1900 yılları arasında yazdığı “Kâmûs-i Türkî” adlı eserinde “cadu” ve “cadı” kelimeleri hakkında şu açıklama yapılmıştır: “*Cadu: (Farsça) büyücü, sehâr (sihir yapan), sihirbaz*”; “*Cadı: (Farsça) cadu'dan) Avamın itikad-ı cahilanesince (halkın cahilce inanışlarına göre) güya mezardan çıkub geceleri bir suret-i mahufede (korkunç bir şekilde) ve cin gibi gezen hayal, vampir, karakoncolos.*” Şemseddin Sami, *Kâmûs-i Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2006, s. 362.

hortlak⁴⁸; mezarından çıkıp geceleri dolaştığına inanılan ölü tasavvurudur ve büyük ölçüde ölümden sonra yaşam inancına dayanmaktadır⁴⁹. Hortlak, cadı anlamına da gelmekte olup mezardan çıktığına ve insanlara fenalık yaptığına inanılan hayali bir varlıktır⁵⁰. Azerbaycan Türklerinin demonolojik⁵¹ inanışlarında da geceleri canlanıp mezardan çıkarak insanlara zarar verdiğine inanılır. İnsanları korkutan herhangi bir şeye de “hortlak” sıfatı verilmekte olup, Tuva Türkçesi’nde “Aza-buk” ve “Aza-şulbus” gibi kötücül varlıklara bağlı olarak Şeytan anlamına gelen “Aza” şeklinde, bazı yerlerde ise “Aza Hortan” şeklinde görülmektedir. Bazı bölgelerde ölüün hortlayabilmesi ihtimaline karşı önlemler alınır, ölümü zor olan birinin hortlayacağına inanılırdı. Eski Türklerdeki ruhun ölümsüzlüğü ve geri dönebileceğine olan inancın bir yansıması olarak kabul edilmektedir⁵². Anadolu’da ölen bir kimsenin mezarından çıkıp dolaşmasına “hortlaklık”, bunu yapana da “hortlak” denilmektedir. Buna göre birinin hortlaması uğursuzluk olarak kabul edilir. Yaşadığında kötülük yapıp başkalarının ağzının tadını kaçırarak, arabozucu, dedikoducu, geçimsiz kimselerin, erkek kadın fark etmeksizin ölüncü hortladığına inanılırdı. Gömüldüğü gece mezarından kalkıp sırtında kefeniyle ortalığı dolaşan hortlaklara inanıldığı gibi kızdığı kimselere musallat olan hortlaklar da vardı. Çok hızlı koştuklarına, ata bindiklerine, silah kullandıklarına, insana saldırebildiklerine, kızdığı kişileri dövebildiklerine, sevdiklerini kaçırabildiklerine, ev basıp yol kesebildiklerine de inanılırdı. Geceleyin mezarlıkların, ıssız kalmış evlerin, tekin olmayan yerlerin yakınından

Farsçadaki “cadı” kelimesi de Orta Farsça denilen Pehlevi’deki “jadug” (caduq) kelimesinden gelmekte olup bu kelime de “büyücü” anlamında kullanılmaktadır. D.N. MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, Oxford University Press, London 1896, s. 46. Ahmet Vefik Paşa’nın 1876’da basılan “Lehce-i Osmanî” adlı eserinde benzeri bir tanımlama yapılarak: “*mezardan çıkan gül, karakoncolos, vampir, cadı, sehâr*” denilmiştir. Ahmet Vefik Paşa, *Lehce-i Osmanî*, çev. Recep Toparlı, Ankara 2000, s. 75.

⁴⁸ “Hortlak” kelimesi Türkçedeki “hortlamak” fiilinden türemiştir. “Kâmûs-i Türkî”ye göre: “*Yaban hayvanı, hort hort edüb seslenmek, avam zannınca günahkar adam mezarda cadı olup hort hort etmek, mezar azabı çekmek*” anlamına gelmektedir. Sami, a.g.e., s. 591. “Lehce-i Osmanî”ye göre ise: “*yaban hayvanları (gibi) hort hort edip seslenmek, mezarda saadetsizlerin azabını çekmek*” anlamındadır. Ahmet Vefik Paşa, a.g.e., s. 181.

⁴⁹ Hançerlioğlu, a.g.e., s. 249.

⁵⁰ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Basımevi, Cilt 1, İstanbul 1983, s. 847.

⁵¹ Cin ve iblisleri sistematik olarak inceleyen çalışmada. Genelde dinlerin kutsal metinlerinin yorumlanmasını içerir ve teoloji yani dinbilimin bir dalıdır. Detaylı bilgi için bkz: Beydili, a.g.e., s. 160-167.

⁵² Beydili, a.g.e., s. 243.

geçerken dua okumanın hortlağın saldırısından koruyacağına inanıldığı gibi kimi yörelerde de hortlağın sarhoştan korktuğu rivayet edilirdi. Çirkin yüzü ve ürkütücü olarak tasvir edilip, elinde değneğiyle, sırtında tabut taşıyarak ya da kefenle dolaştığı gibi, hayvan kılığında dolaştığı da söylenirdi⁵³.

Hortlağın aynı zamanda ayrı bir varlık türü olarak “obur” ile birlikte Tatar toplulukları arasında inanıldığı görülmektedir. Mesela Samarra Tatarları arasındaki bir inanişe göre uzun süre yağmurun yağmamasına bir hortlağın neden olduğuna inanılmıştır. Buna göre hortlağın mezardan çıkıp bulutları kovalayarak yürüdüğüne, buna engel olmak için de mezarlığa girip üstünde delik bulunan bir mezarın bulunup bu mezarın deliğine on kova kaynamış on kova da soğuk su dökülmesi gerektiğine inanılmaktaymış. Bir başka Tatar inanişinde hortlak, “örak” şeklinde geçmektedir. Daha çok katledilen insanların yahut insan kanı akıtılan yerlerde görüldüğü, insanlara zarar vermeden gezindiği, mezarı üzerinde acıklı seslerle efkârlanırken görüldüğü söylenmektedir. Buna göre hortlak katilinin kapısını çalar, penceresini tıklar, katilin kendisini öldürmesini isteyerek her gün azarlarmış. Halk arasında bu inanişe göre katillerin akıllarını yitirdiğine, hortlağın da uzun boylu, zayıf bir şekilde görüldüğüne, kefenini çıkarmadan sadece yüzünü açtığına inanılmaktaymış. Yine bu tasavvura göre hortlağın borcu olanlara da musallat olduğuna, insanlara zarar vermeden sadece korkuttuğuna, hortlaktan kurtulmak için de çok kötü sözler söyleyerek küfretmek gerektiğine, küfürden başka hiçbir şeyin hortlağa tesir etmediğine inanılmaktaymış. Tatar inançlarındaki hortlağın başka bir tasavvuru ise at arabasında yalnız gezen birine küçük kız ya da erkek çocuğu şeklinde görünerek o kişiye eşlik etmek istemesi şeklindeymiş. Hortlağın arabaya binince sessiz sedasız oturduğuna ancak atların birden zorlanmaya başladığına ve ağır gidip çabuk yorulduğuna, böyle bir durumda atı durdurup arabaya ters yönden koşarak hortlağın kaybolacağına inanılmıştır⁵⁴.

Tarih araştırmacısı Mevlüt Kaya ile hortlama inanişi ve Giresun yöresindeki hortlak memoraatlarıyla alakalı yaptığımız görüşmede, Kaya bu hususta şu görüşü ifade etmiştir: *“Mezarlığımız çok eski olduğu için böyle hortlamaların yaygın olduğunu söylerler. Hortlaklarla ilgili ilk ve ikinci kitabımda buna, halk derlemesinde yer vermiştim. Yöremizde “sınır süren hortlaklar” yani birinin tarla sınırına saygısızlık eden, yerini değiştiren,*

⁵³ İsmet Zeki Eyüboğlu, *Anadolu İnançları*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 1998, s. 104-105.

⁵⁴ Çetin, a.g.m., s. 21.

arazilere tecavüz eden, musallat olan hortlaklara inanılır ve her hortlak hikâyemizde bu imge vardır. İçki ve sınır meselesi. O da biraz atalar kültürümüzde, toprağa vatana verilen, meskene verilen kutsiyetten geliyor.” (Mevlüt Kaya, kişisel görüşme, 4.7.2012)

Türk inanışlarında ölümden sonra dirilen varlık tasavvurunda “cadılar” da yer almaktadır. Cadı, yine büyücü, yaşlı kadın olarak düşünülse de⁵⁵ geceleri mezarından çıkarak gezdiğine inanılan hortlak anlamına da gelmektedir. Mehmet Zeki Pakalın’a göre birçok milletin efsanelerine girmiş olan hortlak, mezarından çıkıp insanı boğan ve kanını emen dirilmiş ölü olarak farz edilmektedir. Cadı ile vampirin farkı, cadının daha çok kocakarı şeklinde tasavvur edilmesidir⁵⁶. Ünlü Türk halkbilimcisi Pertev Naili Boratav da cadıları hortlayan ölümler olarak nitelendirmiştir ki cadının batı inanışındaki vampiri karşılamakta olduğunu da söylemiştir⁵⁷.

Osmanlı döneminden farklı dönemlere ve bölgelere ait kaynaklarda bu inanışın izlerine rastlamak mümkündür. Yukarıda daha önce belirtildiği gibi Avrupa’da bir dönemler mahkeme kayıtlarına ve kilise raporlarına konu olan bu inanışa, Osmanlı topraklarından bahseden seyahatnamelerde, bu bölgelerdeki fetvalarda ve akaid kitaplarında, Osmanlı kültürüyle ilgili eserlerde de rastlanmaktadır. Mesela Sırbistan’da İbar vadisinde, Sırlar arasında yakın dönemlere kadar anlatıldığı bildirilen bir cadı hadisesi söz konusudur. XIX. yüzyıla ait bu halk hikayesinde, bölgenin subaşısı olan Ali Ağa kendisine başvuran bir adamın karısını cadılıktan kurtarmasına yardım etmektedir. Zeynep Aycibin’in görüşüne göre Ali Ağa’nın olaya hâkim olarak hadisenin çözülmesine yardımcı olması, Türklerin de cadı hadiselerine alışkın olduğunu göstermektedir⁵⁸.

Necdet Sakaoğlu’nun XVII. yüzyılda, IV. Murat zamanında (1623-1640) yazılmış bir akaid kitabından aktardığı bilgilere göre cadılıktan bahsedilmekte, Anadolu’nun bazı yerlerinden ölenlerin cadı olduğuna inanılıp insanların yüreklerini çıkararak yediklerine inanılmaktadır. Söz konusu kitapta cadıları def

⁵⁵ Ayşe Duvarcı, “Türklerde Tabiatüstü Varlıklar ve Bunlarla İlgili Kabuller, İnanmalar, Uygulamalar”, *Bilgi*, S. 32, Kış 2005, s. 130.

⁵⁶ Pakalın, a.g.e., s. 253.

⁵⁷ Giovanni Scognamillo, *İstanbul Gizemleri*, Bilge Karınca Yayınları, İstanbul 2006, s. 27-28.

⁵⁸ Zeynep Aycibin, “Osmanlı Devleti’nde Cadılar Üzerine Bir Değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S. 24, Ankara 2008, s. 58.

etmek için ardıc ağacından bir kazıkla göbeğinden kazıklanmaları, başlarını keserek ayak uçlarına bırakılması ve cesetlerinin yakılması önerilmektedir⁵⁹.

Evliya Çelebi'nin XVII. yüzyılda yazılmış *Seyahatnamesi*'nde de obur ve kan içme gibi unsurların bahsi geçmektedir. Başak Öztürk'ün aktardığına göre *Seyahatnamesi*'nde, Hatukay Çerkezlerinin diyarındaki Peds köyü civarında 1076 şevvalinin yirminci gecesinde gökyüzünde Çerkez ve Abaza oburlarının (uyuzlarının) cenklerine tanık olduğunu söyler. Yılda bir kere Karakoncolos gecelerinde cenk eden oburların savaşımları esnasında onların birbirlerinin kanlarını emerek öldürdüklerinden bahseder⁶⁰. Elif Dülger'in de aktardığına göre Evliya Çelebi, vampirlik hadisesini “uyuz” adıyla zikretmektedir. Buna göre Kafkas diyarında taun yani veba olmayıp Karakoncolos gecesinde uyuzlar insan kanı içerek uyuzluktan kurtulur ancak gözlerinde uyuzluk alameti kalmaktadır. Kanı içilen hastanın sahipleri uyuz mezarlarını arayıp bozulmuş bir mezar bulduklarında bunun uyuz mezarı olduğunu anlayıp mezarı kazıp cesedi çıkardıktan sonra gözlerine bakarlar. Şayet gözleri kıpkırmızı, kan çanağı gibiyse bunun insan kanı içtiği için olduğunu söyleyerek mezardan çıkardıkları cesedin göbeğine kazık çakarlar, böylece Evliya Çelebi'nin tabiriyle “uyuzun sihri batıl olur” ve kanı içilen adam şifa bulur. Eğer kanı emilen adamın bir kimsesi yoksa adamın ölüp gittiğine inanılır. Göbeğine kazık çakılan uyuzu, hayatta olan bir başka uyuzun ruhu ele geçirmesin diye yakarlar. Yine Evliya Çelebi'ye göre uyuzu kimse gezip dolaşırken bilmez, ama vakti gelip kudurunca insanlara saldırarak kan içmeye başlar. Kanı içilen kişi günler içerisinde hastalanınca akrabaları şehirleri ve konakları gezerek kan içmekten gözleri kanlandığına inanılan uyuzu yakalayıp zincire vururlar, üç günde uyuzluğu belli olup “*Falan adamın kanını ben içtim, bunu uyuz atlarımın yanına gömüldüğüm zaman vücudum çürümeyip, yine birkaç kere dirilip gökyüzünde cenk edip çok yaşamak için yaptım*” der. Bunun üzerine göbeğine böğürtlen kazığı kakılıp kanı da kanı içilmiş adamın yüzüne gözüne sürülür, böylece hastanın iyileşeceğine inanılır. Evliya Çelebi bu hususla alakalı olarak şunları söyler: “*Bu uyuz derdi hakikaten taundan berbattır. Moskof'ta, Leh ve Çeh'te olağandır, vesselam.*”⁶¹ Yine Evliya Çelebi, Rumeli'de Bulgaristan'da

⁵⁹ Necdet Sakaoğlu, “Mezarlık Cadıları”, *NTV Tarih Dergisi*, Ekim, İstanbul 2009, s. 66.

⁶⁰ Başak Öztürk Bitik, “Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Cadı, Obur, Büyücü Anlatıları ve Kurgudaki İşlevleri”, *Milli Folklor*, S. 23, Kış 2011, s. 65-66.

⁶¹ Elif Dülger, “Evliya Çelebi Seyahatnamesi'ndeki Büyü, Sihir ve Falın Halkbilimi Açısından Değerlendirilmesi”, (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 2006, s. 123-124.

Çalıkavak adlı köyde rastladığı enteresan bir cadı hadisesinden de bahsetmektedir⁶²

XVI. yüzyılda, Osmanlı şeyhülislamlarından Mehmed Ebussuud Efendi'nin fetvaları arasında hortlak hadiseleriyle alakalı olarak verilmiş bir fetvası vardır. Fetva bu tür hadiselerle ilgili nasıl davranılması gerektiğinden bahsetmektedir. Fetvayı günümüz Türkiye Türkçesi'ne şu şekilde aktardık:

“Mesele: Bazı kişiler ölüp gömüldükten sonra, mezarında kefenini yutup(?), uzuvlarına kan gelip bedeni kızışmış olursa, bu şekilde olmasına bir neden var mıdır?

Elcevap: Olmuş ise bu Hak Teala'nın mübarek isteğidir. “Hayatında yaptıkları işlerde ve ahlakta kendilerine ortak olan şeytani nefislerin bazı cesedine [yani günahkâr kişinin cesedine] ilişip ortak işlere alet edinir [Yani bedenini kullanır]” demek vardır. Allah'ın kudretinden beklenmedik değildir.)

Bu Sûrette: Açıklanmış neden üzerine bulunduğu takdirce, sözü geçen ölüye ne olmalıdır/ne yapılmalıdır?

Elcevap: Yeniden gömmek gerekir, Müslüman adına ise zararı yoktur.

Bu Sûrette: Bazı kişiler mezarından çıkarıp yakmaya şeriata göre kudret sahibi olurlar mı?

Elcevap: Olmazlar.

Mesele: Rumelide, Selanik'e bağlı bir köyde, Hristiyanlardan bir kişi ölüp gömülmesinden birkaç gün geçtikten sonra gece yarısında akrabasının ve diğer insanların kapılarına gelip “bre filan gel seninle falana gidelim” deyip, ertesi gün o kişi de ölüp ve birkaç günden sonra birine daha seslenip, o kişi dahi ölüp sözün kisası bu biçimde birçok kişi öldüğünde, Müslüman olmayanların böyle kırıldıklarını görüp, Müslüman ahaliden o köyde bulunan bazı kişiler, korkularından firar etmek istemeleri şeriata uygun mudur?

Elcevap: Olmaz, özellikle bu Müslüman olmayan kasaba konusunda görüşmelerinden sonra, Müslümanlara gereken emir işlerin sahiplerine görev olarak verilmelidir.

Mesele: Adı geçen konuda hikmetin ve illetin de ortadan kaldırılması için çarenin belirtilerini izah etmek ve açık hale getirmek, icab edenin [yapılması gerekenin] sebebi ile bağışlana [söylene].

⁶² Burhan Çağlar, “Osmanlı'da Cadılar, Vampirler ve Büyücüler”, <http://tarihvedenedeniyet.org/2012/10/osmanlida-cadilar-vampirler-ve-buyuculer/>, (Güncellendiği Tarih: 20.10.2012-Erişim Tarihi: 20.07.2013).

Elcevap: Bu takım işlerin hikmet ve illetini açıklamada dil aciz ve zihinler kusurludur ve araştırmada ehil olanların uzun uzadıya açıklamalarına uygun değildir. Ortadan kaldırılmasına çare şudur: Olayın olduğu gün mezara gidip önce çıplak bir sopayla [uğurlu sayarak] kalbine ulaşacak şekilde yere çaksınlar, beklenendir ki [hortlak/ölü] defedilsin. Eğer olmazsa, benzinde kızışma olursa [yani tenine kandan kırmızılaşmışsa] başını kesip ayağının olduğu yere atsınlar. Eğer bozulmayı bırakmışsa [yani ceset çürümemiş ise] başını kesip ölünün ayağının ucuna koysunlar). Olduğu kadar bu aşamalarla ortadan kaldırılamamışsa, cesedi çıkarıp ateşte yakınsınlar. Selef-i sâlihın zamanlarında [yani İslam'ın ilk yüzyılında yaşayan Müslümanların döneminde] ateşte yakmak pek çok kez olmuştur.⁶³

Abdülaziz İbn Cemaleddin'in (1858-1918) *Eski Osmanlı Adetleri, Merasimleri, Tabirleri ve Davranışları* adlı eserinde geçen "hortlak" ve "cadı" inancının bahsi, Osmanlı toplumunda, hangi bölgelerde ve ne şekilde inanıldığını gösteren bir başka kaynaktır. Haydar Akın'ın bu kitaptan aktardığı bilgiler şunlardır: "*Eskiden halk arasında "hortlak", "vampir" adı verilen, vehim ve hayal ürünü bir cismin varlığına inanılıyordu. Bu hayalin esası ise ölenlerin ruhlarıydı. Batıl inanışa göre ölenlerin bir kısmının ruhu kötü ruhlara karışarak ve onların şekline girerek bir süre sonra kabirlerinden çıkar, şuna buna ve özellikle kendilerinden farklı yaratılışa olanların hanelerine gelerek onlara musallat olur, fırsat bulursa boğarlarmış. Bunlar siyah kıllı tulum şeklinde olup gidecekleri yere kimseye sezdirmeden, yuvarlanarak giderlermiş. Ölülerin böyle hortlak şekline girmelerinde tamamen gömüldükleri yerin etkisi olduğuna inanılırdı. Bazıları kötü ruhlara karışmış bile olsalar hortlak olarak ortaya çıkmaz, kabirleri içinde kalırlarmış. Eğer toprağın cinsi ve kabrin şartları hortlamalarına müsait ise kabirlerinden çıkma kuvvetini bulurlar ve istedikleri yere kadar giderlermiş. Hortlak çıkan en müsait yerler Edirne ve Manastır civarı derlermiş. Edirne'de ortaya çıkanlara oranın tabirince hortlak, Manastır'da vampir adı verilirdi. ...Bunların saldırı ve kötülüklerinden korunmak için ocaklı tabir denilen birtakım okuyuculara da başvurulur, onların aldığı tedbirlerle kurtulmak mümkün olurmuş. Bu okuyucular kendilerince bilinen izleri takip eder, hortlağın hangi mezardan çıktığını kükürde benzer bir koku duyarak anırlarmış. Keşfedilen bu hortlak mezarına çok miktarda*

⁶³ Mehmet Ertuğrul Düzdağ, *Şeyhülislâm Ebussuud Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1972, s. 197-198.

sönmemiş kireç ve su dökülür, üstüne kazıklar çakılıp, çalularla da örtülürse hortlağın bir daha çıkmasının mümkün olmayacağına inanılırdı."⁶⁴

Bunlarla birlikte kadı yazışmalarına ve mahkeme kayıtlarına yansıyan birtakım hadiseler de, o dönemdeki insanların olaylarla yaklaşımı ve ne gözle ele alındığı açısından önemlidir. Emre Öktem'in aktardığına göre Edirne Kadısı Mirzazade Mehmet Efendi'nin Veziriazam Hüseyin Paşa'ya Edirne'de Maraş köyünde yaşanan bir hortlama hadisesiyle ilgili danıştığı bilinmektedir. İlkinde Bıyıklı Ali isimli birinin hortladığı iddia edilmiş, ikincisinde de Cennet isimli bir kadının cadı almeti taşıdığı iddia edilmiştir⁶⁵. Zeynep Aycibin'in de belirttiğine göre anonim bir Osmanlı tarihinde zikredilen bu hadisenin takribi Hicri 1110'da (Miladi 1698-99) yaşandığı yazılmaktadır. İlk vakada cadı olduğu iddia edilen kişi Müslüman bir erkektir. Cadının varlığından ötürü halk korku içerisindeydi. Dönemin Edirne kadısı, Şeyhülislam Ebussuud Efendi'nin konuyla ilgili bir fetvasının bulunduğunu, buna göre cadı olduğu kesinleşen birisinin karnına kazık çakılmasına, bu işe yaramazsa başının kesilip ayaklarının dibine yerleştirilmesine, bu da işe yaramazsa cesedin yakılabileceğine izin verildiğini söyler ancak fetvanın bu suretine kitaplarda rastlayamadığından merkeze ne yapması gerektiğini sorar. Kadıya gönderilen cevapta, bir bilirkişi nezdinde mezarın açılarak cenazede cadılık almetlerinin bulunup bulunmadığına (yani cesedin kırmızıya dönüşüp dönüşmediğine) bakılması emredilir. İkinci vakada üç ay önce ölmüş bir kadının cadı olduğu iddia edilmektedir. Bu hadisede cenazeye bakacak merkezden gönderilen bilirkişi erkek olduğundan, şahitlik açısından dört kadın getirilir. Bu kadınların şahitliğiyle cesedin çürümemiş olup renginin kırmızıya dönüşmüş olduğu merkeze bildirilir. Böylece merkez, halkı korkudan kurtarmak için ne lazım gerekiyorsa o işin yapılmasını emreder. Yine bu vakadan takribi elli yıl sonra 1156 Cemâziyülâhırı (Ağustos 1743) sonunda Terkos'a bağlı Yeniköy Mezarlığı'nda bir cadı hadisesinden bahsedilmektedir. Bu hadisede kadı merkeze doğrudan ilk ilamda hükümete haber vermiş, ikinci ilamında da cesedi yaktırdığını bu nedenle bu yakma işinin onaylandığına dair merkezden hüküm gönderilmesi gerektiğini söylemiştir⁶⁶.

⁶⁴ Haydar Akın, *Ortaçağ Avrupası'nda Cadılar ve Cadı Avı*, Phoenix Yayınevi, Ankara 2011, s. 144.

⁶⁵ Emre Öktem, "Balkan Vampires Before Ottoman Courts", http://www.cesnur.org/2009/balkan_vampires.htm, (Güncelleme Tarihi: 14.06.2010-Erişim tarihi: 20.06.2013).

⁶⁶ Aycibin, a.g.m., s. 60-61.

Özellikle ölümden sonra yaşamaya devam eden ve yaşayanlara zarar veren cadı modeline uygun olarak, resmi kayıtlara geçmiş bir vaka, 1833 yılında o zamanlar Türk idaresinde bulunan Bulgaristan'ın Tırnava kasabası kadısı Ahmet Şükrü Efendi'nin hükümete yolladığı, Takvim-i Vekayi'nin 19 Rebiülevvel 1249 tarih ve 68 numaralı nüshasında yayınlanan raporda yer alan “Tırnava Cadıları” olayıdır⁶⁷. Bu hadisede cadı inancının yanı sıra “cadıcı” olarak ifade edilen bir başka inanışın varlığı da görülmektedir. Bu vakanın bir benzeri 16 Haziran 1904 tarihli, Selanik'e bağlı Doyran kazasında yaşanmıştır. Dönemin Doyran kaymakamının gönderdiği, cadı olduğuna inanılan iki kişinin mezarının açılarak yakıldığını anlatmakta ve bunu yapanların cezalandırıldığını söylemektedir⁶⁸.

1700'de Osmanlı topraklarını ziyaret eden Fransız Joseph Piton de Tournefort'un seyahatnamesinde, Ege adalarında rastladığı ilginç bir hortlama vakasının bahsi geçmektedir. Aktardığı olaya göre Mykonos adasında bilinmeyen bir neden ötürü öldürülen bir köylünün gömülmesinden iki gece sonra dirilip köyde hızlı hızlı dolaştığı, evlere girerek eşyaları devirdiği, lambaları söndürdüğü, insanlara saldırdığı dedikodusu çıkmıştır. İlk ciddiye alınmayan bu iddia, köyü ileri gelenlerinin de şikâyetçi olması üzerine, on gün beklenip sonuncu gün bir ayin yapıldıktan sonra ölünün bedeni mezarından çıkarılmış, Tournefort bu esnada ölünün kalbi sökülürken insanların inanışlarının tesirinde kalarak ayindeki buhurdanlıklardan çıkan dumanların ölüden çıktığını zannederek “hortlak” diye homurdanmalarını, kalbi yerinden çıkararak kasabın cesedin hala sıcak olduğunu ve kanının kıpkırmızı aktığını iddia etmesini detaylarıyla aktarmıştır. Deniz kenarında cesetten sökülen kalp yakılmış, ancak ölünün halen geceleri evlere musallat olup ahaliyi rahatsız ettiği söylentileri devam etmiş, insanlar o bölgeden uzaklaşmaya başlamış, sonunda söylentilere neden olduğu düşünülen birkaç serseri hapse atılmış, evler ve cesedin mezarı dualı sularla kutsanmıştır. Ahali olayların önüne geçilemeyince mezara önce Hristiyan, ardından Türk kılıçları saplamış en son da tamamen sona ereceğini düşünerek başka bir adaya taşınarak yakılmış, dedikodular böylece son bulmuştur. Tournefort kendi dönemine dek gelen benzeri vakalardan da bahsetmektedir. XVII. yüzyılda uzunca bir süre Thira adasında

⁶⁷ Duvarcı, a.g.m., s. 130. Olayın tafsilatlı aktarımı için bkz. Reşad Ekrem Koçu, *Yeniçeriler*, Doğan Kitap, İstanbul 2004, s. 441-443.

⁶⁸ Muzaffer Albayrak, “Cadı Avcılarına Takibat”, NTV Tarih Dergisi, *NTV Tarih Dergisi*, Sayı 21, Ekim, İstanbul 2009, s. 67.

Peder François Richard'ın kalmasından ve benzeri hortlak inanışının bu adada da görünmesinden bahsetmiş, gelenek gereği bu adalarda hortlak olduğu düşünülen yakılacak bedenlerin başka adaya sürüldüklerini söylemiştir. Adalardaki genel inanışa göre ipten kazıktan kurtulma kişilerin ya da kutsanmadan ölenler hortlamakta olup bunların çıplak bir halde, solgun ve bozuk bir yüzle hızlı hızlı yürümelerine ahali şahit olmaktadır. Kimi adalarda bu gibi durumlarda ya ceset tamamen yakılıyor yahut cesedin kalbi sökülerek her yeri deliniyordu. Tournefort bunlarla birlikte benzeri bilgileri Lehistan (Polonya) bölgesinde vampirlerle ilgili olarak duyduğunu, Thira ahalisinin bu varlıklara “vurkolakas” adını verdiklerini de belirtir⁶⁹.

Tirnova cadıları hadisesine bakıldığında, orada bahsi geçen “cadıcılık” kavramı dikkat çekicidir. Daha önce Pertev Naili Boratav'dan nakledilen bir alıntıda da bahsi geçen cadıcılar, Türklerdeki hortlak ve cadı inanışıyla birlikte incelenmelidir. Cadıcı çeşitli yöntemlerle cadıları kovduğuna ve yok ettiğine inanılan kişidir. Cadıcı denen kişiler, bir anlamda ocaklı sayılırdı. Cadıları, kovmak için uygulanan yöntemler, büyü söz ve dualar babadan oğla geçer, kesinlikle başkasına söylenmezdi. Cadıcılar, cadıları kovmak ve yok etmek için çeşitli yöntemlere başvururlardı. Bunlardan en çok uygulananı, kâğıda büyü bir dua yazıp yaktıktan sonra küllerini çevreye üfleme idi. Büyükçe parçaların gittiği yönde ana cadının, küçük parçaların bulunduğu yönde de yavrularının bulunduğu inanılır, bu yöne doğru uzun bir şiş saplanır gibi yapılır, böylece cadıların öleceğine inanırlardı⁷⁰. Benzeri bir ritüele “Çin büyücülerinin” cin-kovma törenlerinde de rastlanmıştır⁷¹. Bu geleneğin Çin kültüründen çıkmamı yoksa bozkır geleneğinden çıkma mı olduğu kesin değildir, ancak Çin kaynaklarında daha Hsiung-nulardan itibaren Hsiung-nu büyücülerinin Çinliler hizmetinde kullanılmaya başlandığı yönündeki Çin kaynağına bakılırsa⁷², bu adet bozkır kültürüyle bir ilintisi olabileceği düşünülebilir. Ayrıca şaman inancının bir dinden ziyade bir tür sihribazlık sayılması⁷³ ve İdris Şah'ın öne sürdüğü bir teoriye göre büyü geleneğinin Orta Asya yaylılarından gelme

⁶⁹ Joseph Piton de Tournefort, *Tournefort Seyahatnamesi*, çev. Zülal Kılıç, Kitap Yayınevi, İstanbul 2005, s. 117-121.

⁷⁰ Büyük Larousse, “Cadıcı”, Cilt 4, Gelişim Yayınları, İstanbul 1986, s. 2113-2114.

⁷¹ İdris Şah, *Doğu Büyüsü*, çev. Osman Yener, Say Yayınları, İstanbul 1996, s. 248-251.

⁷² Wolfram Eberhard, *Çin'in Şimal Komşuları*, çev. Nimet Uluğtuğ, TTK Yayınları, Ankara 1996, s. 77.

⁷³ Saadettin Buluç, “Şaman”, *MEB İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, Cilt 11, İstanbul 1950, s. 320.

Turanlıların şamanist geleneğine dayandığı için Uzakdoğu'daki şeytan tasvirlerinin Orta Doğu şeytanlarına şaşılacak ölçüde benzemesi⁷⁴ gibi hususlar da göz önünde bulundurulduğunda dikkat çekicidir. Günümüze yakın dönemlerde de şaman ayinlerinde kılıcın bu şekilde çeşitli ritüellerin bir parçası olarak kullanıldığı bilinmektedir⁷⁵. Batı Trakya Türkleri arasında yaygın bir inanişaya göre, cadılar cumartesi günleri gömütlerinden çıkmadıklarında bunun için cadıcıların o günlerde gömütlerinin üzerinde ateş yakarak onları etkisiz hale getirdiklerine inanırlardı. Gene bu yörelerdeki bir inanişaya göre cadıları öldürmenin en etkili yolu, gömütü açıp cesedin karnına kazık çakmak ve yüreğini kaynar suda haşlamaktır. Bu da etkili olmazsa ceset tümüyle yakılırdı ki ateşin cadılara karşı en iyi silah olduğuna inanılırdı⁷⁶.

Cadıcılara, farklı isimlerle de olsa bazı korku edebiyatı eserlerinde rastlamaktayız. Mesela Sheridan Le Fanu'nun *Carmilla* isimli romanında, karakterler arasında geçen bir konuşma da Türk hâkimiyeti altındaki bölgelerde "bu yöreleri vampirlerden temizlemek için özel birliklerin kurulup, bir takım uzman kişilerin burada yıllarca uğraştığından" bahsedilmiştir⁷⁷. Yerli korku edebiyatının ilk örneklerinden biri olan ve ilk yerli Drakula adaptasyonu olan, Ali Rıza Seyfioğlu'nun *Kazıklı Voyvoda* (1997'de Drakula İstanbul'da adıyla yeniden basılmıştır) adlı romanında da, Rumeli folkloründeki hortlak-cadı tabiri ile cadıcılar zikredilmekte ve folklorda olmayıp romana özgü olarak Seyfi'nin zikrettiği hortlakçılardan⁷⁸ da bahsedilmektedir⁷⁹. Balkanlarda bu cadıcılardan diğer bir adı "cadı üstatları"dır. Michael Ursinus'un Makedonya Masarif Defterleri'ne ve Bulgar folklor araştırmacısı Marko Cepenkov'un çalışmalarına göre, 1800'lü yılların başında Makedonya'da sıklıkla vampir vakalarıyla karşılaşıldığına, bunların arasında vampir olduğu iddia edilen Türklerin de olduğundan bahsedilmiştir. Buna göre anlatılan hikâyelerde vampire dönüşen Türkler kadar kendilerine özel yöntemlerle halkı vampirlerden kurtardığına inanılan Türkler de mevcuttu. Zeynep Aycibin, Ursinus'un çalışmasının asıl dikkat çekici kısmının Ursinus'un çalışmasında, Makedonya Arşivi'ndeki 1836-

⁷⁴ Şah, a.g.e., s. 7-8, 22-23, 53.

⁷⁵ Cemal Anadol, *Tarihten Günümüze Kadar Doğu ve Batı Kültürlerinde Halk İnanışları (Büyü-Sihir-Tılsım-Cin Çarpması)*, Bilge Karınca Yayınları, İstanbul 2006, s. 103-105.

⁷⁶ Büyük Larousse, a.g.e., s. 2114.

⁷⁷ Sheridan Le Fanu, *Carmilla*, çev. Deniz Akkuş, Beyaz Balina Yayınları, İstanbul 2000, s. 132.

⁷⁸ Hortlakçılar, Ali Rıza Seyfi'nin "cadıcılardan" ilhamla türettiği bir kelime olmalıdır. Nitekim araştırma esnasında "hortlakçı" kelimesine herhangi bir araştırma eserinde yahut kaynaktan rastlanılmadı.

⁷⁹ Ali Rıza Seyfi, *Drakula İstanbul'da*, Kamer Yayınları, İstanbul 1997, s. 147-149.

39 yılları arasındaki üç ayrı masarif defterinde isimleri geçen “cadıcılar” yahut “cadı ustaları”dır. Buna göre bu kişilerin ücretleri devlet tarafından ödenmekte ve bir yerde cadı vakası olduğunda oraya gidip cadı olduğuna inanılan cesetleri imha etmektedirler. Yine Aycibin’in belirttiği üzere bunlar devletin atadığı kişiler olmayıp, halk arasındaki bilinen cadıcılık yapan kişiler olup devlet tarafından kiralanmış kimselerdir⁸⁰.

Rumeli bölgesinde bir dönemler Selanik Sancağı’na bağlı Vodina’ya bağlı bölgelerden olan Sarıgöl’deki (Kayalar) Çor ve Kırımşah köyleriyle, yine Selanik’in Ağustos kazasında bazı cadı ve cadıcı anlatıları derlenmiştir ki aktardığı bilgiler açısından cadıcılara ilişkin en önemli çalışmalardan biridir: *“Cadılar daha çok, Sarıgöl’ün Çor ve Kırımşah köylerinde görülürmüş. Cadı; topraktan, damardan, mezardan kalkarmış, ses halinde, korkunç şekilde, kendini belli eder, tahribat yaparmış. Eve, ahıra girer, küpleri devirir, hayvanların üzerine binermiş. Telaş ve ağırlıktan hayvanlar ter içinde kalırlarmış. “Gel seni, düğüne götüreyim” diye insanı evinden alır, atının arkasına biner ve o kimseye hayli eziyet yaparmış. Sarıgöl’ün Muralar köyünden Abdurrahman ve Murad kardeşler, dededen kalma, cadılarla mücadele ederlermiş. Cadıyı toprak besliyormuş, cesetteki kan besliyormuş. Cadılar cumartesi günleri mezarlarını terk edemezlermiş. O, günde gidip cadı olanın mezarı açılmış, kızılıcak sopası ile pelte biçimindeki cadının karnı orta yerinden yere mullanıp, kireç dökülüp yakılmış. Tabii bu işleri cadıcılar görürmüş. Sarıgöl’ün Uçana köyünden, Mehmet Bölükbaşılardan, bir Hristiyan çobanları varmış. Öldüğünde cadı olmuş. Cadı ile mücadele edilmeyince, cadı azılaştır, sömürgeci yani “Vırkalak” olurmuş. Çocukları, ayaklarının altından emer öldürürmüş. Bazen insan şekline de girermiş. Bölükbaşılardan Hristiyan çobanı eve gelmiş; bakırını, kebesini, değneğini almış, “Sürgüven” yaylasındaki, koyunların yanına gitmiş ve oradaki, Ali Çambar’ın İsmail Ağa’ya: “Geldim geldim” diye seslenmiş. Çobanı köpekler tanımışlar, üzerine atlamaya başlamışlar, Valibelif tarlasının üzerine çılınca “Kurtyesi” cadıyı yakalamış ve yemiş, gitmişler, bir bakmışlar ki çobanın yalnız yamçısı, bakırı ve elbisesi kalmış. Kurtyesi’ne “üşek” de denirmiş. Üşek, aynı kurt gibi üzerinde beni olan bir çiçekmiş, otmuş. ...Birinci Cihan Harbi sıralarında Selanik’in Ağustos kazasında “Hâkime” isminde bir cadı türemiş ve bütün o ilçe halkını rahatsız etmiş. Ve Muralarlı Murat Ağa’yı, kasabaya çağırılmışlar ve cadı öldürülmüş. Kayalarlı Uçanalı Behzat Ağa, Halis Ağa, Ağustoslu Şükrü*

⁸⁰ Aycibin, a.g.m., s. 63.

dayılarda misafir imişler. O semtin muhtarı da Yusuf Efendi imiş. Cami'den çıkan cemaat Hâkime cadının olduğu yere toplanmış. Orada, elektrik şerasesi şeklinde bir kıvılda hareket gözüküyormuş.”⁸¹

Türk halk inançlarında cadılar ve hortlaklarla karşı yapılanlar sadece cadıcılarla sınırlı değildir. Çeşitli araştırmacıların yapmış oldukları folklor derlemelerinde ölünün hortlamasıyla alakalı bazı inanışlar ve uygulamalar görülmektedir. Halk arasında da bu inanışla ilgili bazı uygulamalar söz konusudur. İstanbul folklorunda ve birisi öldüğü zaman, cenazenin olduğu odaya kedi girmemesine dikkat edilir, üzerinden kedi atlayan cenazenin hortlayacağına inanılmaktadır⁸². Benzeri bir inanışın Çin kültüründe de görünmesi dikkat çekicidir⁸³ ancak bu inanışın bizdekiyle aynı olmadığı açıktır en azından kökenlerine dair bir açıklama mevcut değildir. Tekirdağ halk inançlarında ise ölüyü yıkama suyunun üzerinden kedi atlarsa ölünün cadı olacağına inanılmaktadır⁸⁴. Aynı inanış Tire'de kedinin dokuz canlı olduğuna inanılmasından ötürü ölünün etrafında dolaştırılırsa canlarından birinin ölüye geçeceği ve ölünün hortlamasına neden olacağı şeklinde geçmektedir⁸⁵. Bunların haricinde Yaşar Kalafat'ın aktardığına göre Türk dünyasının genelinde sarımsağın büyü, nazar, al karısı, hortlak ve vampire karşı koruyucu olarak inanılması, nazarlık olarak kullanılması söz konusudur⁸⁶. Doğu Anadolu Türk inançlarında, ölünün hortlamaması için yapılan daha farklı inanış ve uygulamalar vardır. Bu inanışlara göre cenaze kapıdan değil de pencereden çıkarılır, mezarlığa gidish dönüşte farklı yollar izlenir, ölü mezarlığa hemen götürülmez evine geri dönme ihtimaline karşı cenazesi dolaştırılarak mezarlığa götürülür, ölünün ruhunun kendi evlerine gelmemesi için cenazeyi defnettikten sonra önce cenaze evine gelmektedir. Bazı yörelerde de hortlamaması için yerinde ağır olsun diye üstüne taş konulmaktadır. Yine Yaşar Kalafat'ın aktardığına göre Türkmenistan'daki Göklen Türkmenleri arasında ölü rüyalara

⁸¹ Osman Saygı, “Sarığöl Folklorundan: Cadılar ve Cadıcılar”, *Türk Folklor Araştırmaları*, Cilt 7, no. 150, Ocak 1962, s. 2606.

⁸² Mehmet Halit Bayrı, *İstanbul Folkloru*, İstanbul 1947, s. 115.

⁸³ Giovanni v.d., *Vampir*, s. 26.

⁸⁴ Erman Artun, “Tekirdağ Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri Doğum-Ölüm-Evlenme”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, S. 9-10, İstanbul 1998, s. 23.

⁸⁵ Burcu Aydınöğlü, “Tire Merkezinde Halk İnançları”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Manisa 2005, s. 100.

⁸⁶ Yaşar Kalafat, “Türkmen Halk İnançlarında Sarımsak ve Soğanla İlgili Hususlar”, *Türk Mutfak Kültürü Üzerine Araştırmalar*, Ankara 2001, s. 85-91.

fazla giriyorsa, giriş şekliinden rahatsızlık duyuluyorsa kişinin soğan yiyip ayetler okuyarak uyuması gerektiğine inanılmaktadır. Burada da soğan ve sarımsağın görünmeyenleri rahatsız ettiği, kaçırdığı inancı söz konusudur⁸⁷.

Batıdaki vampir inancıyla, Türklere hortalak ve cadı inancını karşılaştırdığımızda bunların aralarındaki etkileşimi görebilsek de hangi kökenden çıktığını söylemek için elde kesin bir bilgi yoktur. Yalnız vampir inancının bizdeki hortalak ve cadıyı kısmen karşıladığını söylemek mümkündür. Biçimsel ve inançsal farklılıklarına karşın sadece bu yakıştırmayı Şemseddin Sami ve Abdülaziz İbn Cemaleddin yapmamaktır.

Batı kültürüne ait sözlüklerde ve edebiyat eserlerinde de bu cadı-vampir benzerliği vurgulanmıştır. 1880 basımlı Redhouse'un *İngilizce-Türkçe Sözlüğü*'nde vampir kelimesinin yanında "cadı" kelimesi de verilmiştir⁸⁸. Yine Redhouse'un 1884 basım Türkçe (Osmanlı Türkçesi) içerikli İngilizce sözlüğünde de vampir kelimesinin yanında "cadı" ve "cadu" kelimesi gösterilmiştir⁸⁹. 1890 tarihli *Portatif Türkçe Fransızca Sözlüğü*'nde "cadı" kelimesinin anlamı olarak "büyücü" ile birlikte "vampir" kelimesi de gösterilmiştir⁹⁰. Faik Ömer'in 1896'da yazdığı *Almancadan Türkçeye Lügat Kitabı* (Deutsch-Türkisches Wörterbuch) adlı Almanca sözlükte "vampir" ve "vampyr" kelimelerinin yanında, vampir kelimesinin "Sırpça kan emen cadı" anlamına geldiği, İtalyanca'ya buradan geçtiği, cadı, umacı ve kan içici, hayal anlamında kullanıldığı yazmaktadır⁹¹.

Frankenstein romanının yazarı Mary Shelley'in romanıyla ilgili yaptığı bir tartışma sırasında "*Türklerin, insanların toprağa verildikten sonra mezarda bir tür hayat sürdüklerine dair inancı*" üzerine konuştuğu kayıtlara geçmiştir⁹². Bram Stoker'ın Batı korku edebiyatının temel taşlarından sayılan *Dracula* adlı romanını yazarken, ünlü Türkolog Arminius Vambery'den edindiği bilgilere

⁸⁷ Yaşar Kalafat, *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Berikan Yayınları, İstanbul 2010, s. 363-363, 383-384, 434.

⁸⁸ J. W. Redhouse, *Redhouses Turkish Dictionary*, London 1880, s. 359.

⁸⁹ J. W. Redhouse, *A Lexicon English And Turkish*, yay. A. H. Boyacıyan, Constantinople (İstanbul) 1884, s. 795.

⁹⁰ M. R. Youssouf, *Dictionnaire Portatif Turc-Français*, Constantinople (İstanbul) 1890, s. 170.

⁹¹ Faik Ömer, *Almancadan Türkçeye Lügat Kitabı-Deutsch-Türkisches Wörterbuch*, Matba-i Osmaniye, Dersaadet (İstanbul) 1896, s. 594.

⁹² Frayling, a.g.e., s. 37.

faydalandığı bilinmektedir⁹³. 1884’te, Budapeşte Üniversitesi Öğretim üyelerinden ve “Şarkiyat” akademisinin kurucusu, Profesör Arminius Vambéry’nin yayınladığı hayatına dair kitabında, Türkler’deki bazı vampir inanışlarına da değinmektedir. Macar dilinin kökenlerini araştırmak amacıyla Orta Asya’ya kadar derviş kılığında yolculuk eden Vambéry’e göre Osmanlılarda yaygın bir inanişe göre, vampirler ağaç kovuklarına gizlenirler, oralarda avlanırlarmış. Ele geçirilen vampirler, kelleleri kesildikten sonra, bir çuvala konup denize atılmıştır⁹⁴. Tanınmış vampir araştırmacılarından Montague Summers da 1928’de ilk baskısı yapılan *The Vampire: His Kith And Kin* adlı eserinde Slav inanışlarındaki “vampir” olan “upir”in, Gagavuzlar tarafından “obur” (metinde “obour”) olarak zikredildiğini, Yunanca’daki “vrykolakas” a Türklerin “vurkolak” dediğini söylemektedir⁹⁵.

Kısacası bir benzerlik sadece ölüp dirilmeleri ve kan içme-ciğer yeme ilişkisi üzerinden kurulabilir. Hatta eski dönemde Yeraltı Tanrısı Erlik’in kan içen bir varlık olarak tasvir edilmesi, Kırgızlarda görülen insanın topuğundan kan içen Mıstan Kempir ve insanın diz kapaklarından kan içen Mite gibi varlık tasavvurları da bu açıdan dikkat çekicidir⁹⁶. Yerel kültürlerle yaşanan etkileşim de açıktır ancak batıdaki vampir ile Türklerdeki cadı ile hortlağın birebir aynı inanış olduğunu söyleyemeyiz. Sadece benzer yönleri vardır ve nasıl yukarıda vampire benzeyen, çeşitli kültürlerden muadili inanışları saymış isek⁹⁷ cadı ve hortlağı da bu kategori içerisinde sayabiliriz.

Ancak vampir kelimesinin kökeni ve inanişin ilk olarak nereden ortaya çıktığı meselesi tartışmalı olduğu için burada söz konusu inanişin temelleri açıklanamamıştır. Vampir kelimesinin kökenine ilişkin dört farklı görüş vardır. İlk görüş, F. Miklosich’in ortaya attığı “vampir” kelimesinin “uber” kelimesinden geldiğini savunan ve vampir inanişi üzerine araştırmalarıyla tanınmış Montague Summers’ın savunduğu⁹⁸ görüştür. İkinci görüş vampir kelimesinin hiçbir kelimedenden gelmeden orijinal halini koruduğunu savunan klasik görüştür ki Summers bunu Yunancadaki “içmek” anlamına gelen “pi”

⁹³ Bram Stoker, *Dracula*, çev. Zeynep Akkuş, Kamer Yayınları, İstanbul 1998, s. 521, Radu R. Florescu, Raymond T. McNally, *Drakula ya da Kazıklı Voyvoda*, çev. Ali Cevat Akkoyunlu, Doğan Kitap, İstanbul 2000, s. 265.

⁹⁴ Frayling, a.g.e., s. 30-31.

⁹⁵ Montague Summes, *Vampire: His Kith And Kin*, New York 1928, s. 20.

⁹⁶ Beydilli, a.g.e., s. 199, 372-373, 389-390.

⁹⁷ Bkz. Karg v.d., a.g.e., s. 11-24. Scognamillo, *Vampir Manifestoları*, s. 22-28, 30-31.

⁹⁸ Summers, Miklosich’in görüşünden bahsederken bu önermenin Miklosich tarafından olası bir kaynak olarak öne sürüldüğünü söylemiştir. Summers, a.g.e., s. 18.

köküne⁹⁹ dayandırmıştır. Üçüncü görüş kelimenin Slav asıllı olup Sırpça “bamiup” kökünden türediğini savunmaktadır. Aynı görüşün farklı açıklamalarına göre Sırbo-Hırvatça “pirati” (metinde “to blow” yazılmış muhtemelen “darbe” ya da “güçlü esinti” anlamında) ve Litvanca “vempti” (içmek) kelimesinden gelmektedir. Yine bu görüş içerisinde “bamiup” kelimesinin erken Yunancadan gelme bir kelime olduğunu düşünen de vardır. Dördüncü görüş ise bazı çağdaş Amerikan ve İngiliz yazarlarınca öne sürülen, “vampir” kelimesinin Macarcadan geldiği iddiasıdır. Raymond T. McNally, Macarca “vampir” (metinde de aynı) kelimesinin bilinen “vampire” kelimesinin kökeni olduğunu iddia etmiştir¹⁰⁰. Bunlar arasından genel olarak en çok Slav kökenli olduğu ön plana çıkmıştır ki Jan Louis Perkowski’ye göre genel tartışma çevreleri bu görüş üzerinde durmaktadır¹⁰¹.

Evlilya Çelebi başta olmak üzere farklı dönemlerden pek çok kişinin belirttiği gibi vampir inancı çoğu coğrafyalarda muadili olmasına rağmen daha ziyade Doğu Avrupa, Balkanlar ve kısmen Rusya ile anılmış, bu yörelerle bağdaştırılmıştır. Özellikle edebiyatın ve sinemanın etkisiyle bir döneme kadar vampir tasavvuru “Doğu Avrupa” imajıyla birlikte ön plana çıkmıştır. Bunda önce Batı edebiyatında sonra dünya edebiyatında şöhret bulan Bram Stoker’ın *Dracula* adlı romanının büyük etkisi vardır. *Dracula* romanı edebiyatın kalıplarından çıkarak sinemadan tiyatroya, bilgisayar oyunlarına tüketim ürünlerine ve turizme dek yayılmış, dünya üzerinde yaygın bir fenomen, bir vampir prototipi olarak ortaya çıkmıştır¹⁰². Yani bir çeşit evrensel vampir simgesi haline gelmiştir¹⁰³, sinema ve edebiyat alanında sıklıkla işlenen bazı temaların kaynağıdır¹⁰⁴. Pelerin, Doğu Avrupa ve Slav kültürü gibi bağıntılar bu eserin ardından sıklıkla kullanılan klişeler ve semboller haline gelmiştir. Dolayısıyla bugün vampir inancının bu bölgelerle birlikte anılması sadece folklorik yapının değil, *Dracula* romanının yakaladığı şöhretten kaynağını alır.

⁹⁹ Summers, a.g.e., s. 18.

¹⁰⁰ Rosemary Ellen Guiley, *The Encyclopedia Vampires, Werewolves, and Other Monsters*, New York 2005, s. 289.

¹⁰¹ J. Gordon Melton, *The Vampire Book The Encyclopedia of the Undead*, Michigan 2011, s. 643.

¹⁰² Bkz. Giovanni Scognamillo’nun 1998 basımı “*Dracula*” çevirisinde yazdığı “Bir Vampir İçin Önsöz”. Stoker, a.g.e., s. VIII-IX, XI, XIII-XIV.

¹⁰³ Scognamillo, *Dehşetin Kapıları*, s. 86, Scognamillo v.d., *Vampir Manifestoları*, s. 122-123, Frayling, a.g.e., s. 71.

¹⁰⁴ Karg v.d., a.g.e., s. 28.

Ama bu şöhrat de kaynağını Doğu Avrupa ve Balkan folkloruna borçludur, aralarındaki etkileşimi görebilmek mümkündür.

Her şekilde olursa olsun, Rusya'dan Doğu Avrupa'ya, Balkanlara ve Kafkaslara, kısmen Karadeniz'e dek uzanan bölgede görülen bu inanış, Rusya, Doğu Avrupa ve Balkan ülkelerinde daha ziyade yaygınlık göstermektedir ancak bu inanışın köklerini ortaya çıkarmada yeterli değildir. En azından Türklerdeki hortlak ve cadıyı, vampire-vampir ile aynı varlık olarak nitelendiremesek de “vampir muadili varlık inanışları”na dâhil edebiliriz, bir vrykolakastan, bir upirden bahsederken bunların yanında hortlak ve cadıyı da zikredebiliriz. Ancak kültürden kültüre değişiklik gösterdiğini de göz önünde bulundurmalıyız ki bu inanışların benzerlikleri ve farklılıkları kültürel değişim çerçevesinde incelenmelidir. Konuyla alakalı olarak şu tespit dikkat çekicidir: *“Vampirlik çoğu kültürü bazen az, bazen de çokça işgal etmiştir. İster Uzak Doğu, ister İskandinav Ülkeleri, ister Afrika, isterse de Hristiyan ya da Müslüman topraklarda olsun, bu denli geniş olması onu dünya boyu bir çerçevede değerlendirmemizi zorunlu kılar.”*¹⁰⁵

5. Cadı-Hortlak Memoratları ve Bu İnanışlardaki Değişim

Vampir inanışıyla ilgili kaynaklardan bahsedildiğinde Kafkasya ve Rumeli bölgesindeki anlatılarda ve kültürlerle ilgili yazılarda, Türk toplumunda bir dönemler cadı ve hortlak inanışının görüldüğünden bahsedildi. Ancak son dönemlerde yapılan derlemelerde ya da saha araştırmalarında hortlak-cadı memoratlarının¹⁰⁶ azlığını ve daha ziyade inanıldığı bölgelerin Karadeniz ve Doğu Anadolu'daki kırsal bölgeler olduğunu görmekteyiz. Derlenen memoratlara baktığımızda, Osmanlı zamanının kan içen, mezardan çıkan korkutucu varlıkların, bu özelliklerini kısmen muhafaza etseler de artık daha ziyade Tatarlardaki “örak” gibi insanları korkutan, acı çeken ve huzur bulamayan ölümlere dönüşmesi söz konusudur. Bunu da halk ağzında yapılan derlemeler sayesinde görebilmekteyiz. Daha önce de belirtildiği gibi Doğu Karadeniz bölgesi ve özellikle Giresun yöresi bu tip inanışlara ait memoratların diğer bölgelere oranla daha yoğun derlendiği bir alan olarak dikkat çekmektedir.

¹⁰⁵ Giovanni v.d., Vampir Manifestoları, s. 72.

¹⁰⁶ Memorat bir insanın yaşadığı ve çeşitli sebeplerle izahı yapılamayan olağanüstü an ya da hikâye demektir. İzahının yapılamamasının sebeplerinin başında daha çok kişisel yaşanımlar olmaları gelmektedir. Çoğu kez bir tanığı bulunmamakla birlikte bazen olay sadece tanıklar için olağanüstüdür. Özkul Çobanoğlu, *Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2003, s. 21-22.

Bu hususu konuyla alakalı çeşitli araştırma eserlerindeki derlemelerde de görebilmek mümkündür.

Özkul Çobanoğlu'nun aktardığı Doğu Karadeniz'de yaşandığı iddia edilen bir olaya göre göre dört çocuğu da bilinmeyen bir nedenden dolayı ölen adam beşinci çocuğunun başından ayrılmaz. Bir gece bacadan aşağıya inen bir yaratığın çocuğunun yanına gittiğini görünce yarattığı döver, kolunu bacağına kırar ancak yarattığı elinden kaçırır. Adam sabah olunca yatağından kalkamayan annesini uyandırdığında kadın oğluna kendisini gece evire çevire dövdüğünü söyler. Böylece adam bebeklerinin öldürenin kendi annesi olduğunu anlar¹⁰⁷. Yine Doğu Karadeniz'de bir kadının akrabası tarlanın beklendiği yere gider ve üç gün boyunca geri dönmez. Bunun üzerine kadının babası bu akrabasının üç gün yemeden içmeden orada kalmasının mümkün olmadığını söyleyerek kadının ağabeyiyle kardeşini tarlanın olduğu yere gönderir. Tarlanın beklendiği yere gitmeden yüz metre önce kötü bir koku duyarlar, oraya geldiklerinde de adamın kesilmiş olduğunu görürler. Adamın cesedini harman yerine getirdikten sonra doktor ve jandarma gelip cesedi alıp gider. Birkaç zaman sonra ahırda doğum yapacak bir ineği beklemek üzere bu kadınla birlikte akrabaları ahıra gider. Gitmelerinin nedeni inek bir dana doğurduktan sonra her seferinde bir kedinin gelip danayı öldürüp gitmesidir. O gece inek doğana kadar beklerler, inek doğurunca kedi suretinde bir mahlûk görünür danaya saldırır. Bu mahlûku ucunda ateş yanan sopalarla döverler, danayı kurtarırlar kedi kaçır gider. Ertesi gün bir başka akrabalarına ziyarete giderler. Akrabalarına gittiklerinde kızına annesinin nerede olduğunu sorarlar. Kız annesinin Mısır ekmeği pişirilen taşla düşüp yandığını, içeride yattığını söyler. Kadına baktıklarında kedinin yanan sopayla vurulan yerdeki izlerine benzer şekilde kadının da yanık izleri taşıdığını görürler. Kadının cazı (cadı) olduğunu bildiklerinden, tarlaya giden akrabalarını da onun kestiğini, danaya musallat olduğunu da bu şekilde öğrenirler. Kadın onlara köyde kendisi gibi dokuz tane cazının (cadı) olduğunu, ne yaparlarsa yapsınlar köyden gitmeyeceklerini, dördünün kendisi gibi cazı beşinin de “mear” yani cadıdan daha büyük cadı olduğunu söyler¹⁰⁸.

Abanoz Küçük'ün Giresun Şalpazarı Çepnilerinden derlediği inanışlarda cadıların erkeklerden de olabileceği ancak çoklukla kadınlardan türediğine inanılmaktadır. Saçlarının ve tüylerinin kırmızı olduğu, köpek ve kedi kılığına girebildikleri, uçabildikleri, ellerinde hareketlerini sağlayan gül çubukları ya da

¹⁰⁷ Ürün Dirier, “Türkler Nelerden Korkar”, *Yeni Aktüel*, S. 131, 10-16 Ocak, İstanbul 2008, s. 62.

¹⁰⁸ Çobanoğlu, a.g.e., s. 120-121.

değnekleri olduğu, geceleri ortaya çıkararak bir çocuğun doğumundan itibaren altı ay boyunca bu gibi kötü ruhların zararına uğrayabileceği söylenilmektedir. Yine cadıların bu bölgelere (Doğu Karadeniz) Rusya üzerinden geldikleri, bölgede yiyecek çocuk ciğer bulamadıklarında kayığa binip Rusya'ya gittikleri, balıkçıların bunları çocuk kanı içmeye giderken gördükleri bazı memoralarda aktarılmaktadır. Şalpazarı Çepnileri arasında da cadıların çocuk kanı emmek için Kırım'a gittiklerine inanılmaktadır. Yine Şalpazarı Çepnilerinden derlenen bir anlatmada cadı bir bebeğin ciğerini yemek üzere bir eve girmeye çalışır, başaramayınca ahıra girerek oradaki dananın ciğerini yiyerek öldürür. Başka bir anlatmada düşmanın çocuğunun ölmesini isteyen birisi bu cadılardan birini kullanabilmektedir. Cadılar insanın canına zarar verebildiği gibi malına da zarar verebilmektedir, yağı olmayan ineğe cadının musallat olduğuna bu durumdan kurtulmak için hocalara muska yazdırmak gerektiğine inanılır. Bir başka anlatmada yeni evli bir gencin hanımının kaynatasını misafirliğe gittiği esnada gece kaynanasıyla hanımının yeni doğan çocuğunun ciğerini alıp döndükten sonra bu ciğeri ocak başında kızartarak yediğine şahit olduğu, böylece cadı olduklarını anlayarak çocuğunun cenazesinde ağıt yakan kaynanasıyla hanımını tabancasını çekerek vurduğu anlatılmaktadır ki benzeri ciğer yeme motifi Şalpazarı Çepnilerinde de mevcuttur¹⁰⁹.

Yine Küçük'ün derlemelerine göre Giresun yöresinde bazı kadınların kocalarını cadıların bağladıklarından bahsedilmektedir. Bununla ilgili bir memoratta bir kişinin teyzesinin on yedi sene çocuğunun olmadığı, teyzesinin üzerine gelen kumalarında da çocuklarının olmadığı, bunun sebebi olarak da teyzesinin kocasının bir "cazı kızı"yla evli olmasının görüldüğünü, cazı kızı vefat ettikten sonra çocuklarının olduğunun anlatılmaktadır. Yine Giresun'da geçen bir anlatmada cadıların evin bacasından girdiğine inanıldığından çatıya diken koyulduğunu, cadının bacaya girerken dikene basıp kanayarak sihrinin bozulduğu söylenilmektedir. Tirebolu'nda derlenen bir anlatmaya göre cadının cadılık gücünün elinden alınması için önce hayvanken kanının akıtılması sonra zarar vermeye geldiği çocuğun ağzına tükürmesi gerekmektedir. Yine Tirebolu'da bir eve giren kediye döverek atan bir kişinin ertesi gün eli yüzü yara bere içinde dolaşan bir kadın olduğunun anlaşıldığı bir başka anlatı da mevcuttur. Şalpazarı Çepnileri arasındaki bir anlatmada bir cadının bu şekilde çocuğun babası tarafından dövülerek kurtarılmasından bahsedilmektedir. Yine bir başka anlatıda bir cadı sürüsü dua okutularak dağıldıktan sonra bu

¹⁰⁹ Küçük, a.g.m., s. 127-130.

cadılardan biri bir hocaya gelerek ne duası ettiğini, kendisini başka bir yerde bulduğunu, kendisi gibi olanların da yarısının telef olduğunu anlatması söz konusudur. Trabzon'da bir bebeği cadılardan korumak için beşiğin üzerine ağ sarılıp cıva konulması, odanın ışığının kırk gün yanık tutulması şeklinde uygulamalar da vardır. Giresun yöresinde de bir eve cadı musallat olmuşsa, yani her doğan çocuk ölüyorsa çocuğun başka evde doğurtulması, lohusa ve bebeğin kırkı çıkana kadar kendi evine girmemesi, çocuğa ilk sütünü kendi kanından olmayan biri tarafından verilmesi gibi uygulamalar söz konusudur.¹¹⁰

Cadı-hortlak inanışlarının en yoğun derlenebildiği bölge Giresun'dur. Mevlüt Kaya ile yaptığımız görüşmelere göre cadı-hortlak inanışları bu yörede daha yoğun bir şekilde gözlemlenebilmektedir. Kaya, cadılıkla alakalı olarak şu genel bilgileri vermiştir: *"Hocam Giresun yöresi kırsalında yaptığım halk kültürü derlemelerinde bizzat bana anlatılan bazı yaygın inanışlardan bahsedeceğim. Giresun kırsalında cadıya cazu derler, cadılıkta kullandığı malzemelere ise cazuluk derler. Cadılık yapan öldüğünde toprak onu kabul etmez, hortlar derler. Çünkü cadıların, cadı olabilmek için öncelikle dini tüm değerlerini gerek maddi gerekse manevi bakımdan bir tuvalet çukuruna gömmeleri gerektiğine inanılır. Kısacası, cadı olan dinden çıkar derler. Yaşlılar böyle anlatıyor. Bu cadılar, genellikle yeni doğan ve kırkı çıkmamış olan çocuklara musallat olurlarmış. Çocuklara cadı ulaşmasın diye bin türlü önlem alınmış inanişe göre. Bu önlemler de özetle şöyle: beşiğe çocuğun babasının elbisesini koymak, beşiğin altına balta yahut bıçak koymak, beşikte Kur'an-ı Kerim asılı olması gibi. Cadılar ilişmesin diye anneler çocuklarını sabaha dek beklemiş beşiğin başında. Diğer bir cadılık türü ise anlatılara göre şöyledir: Cadılar en kötü varlıklardır. Bir komşusunun kötülüğü için, yoldan çıkması ve yuvasının dağılması için evinin görülmeyen bir yerine, özellikle duvarına "cazuluk" denen malzemedan yapıp koyarlar ve kötü amaçlarına nihayetinde ulaşırlar. Giresun kırsalında ayrıca bir şey daha anlatılır cadılarla ilgili: Cadıların cadı olabilmesi için, ne olduğu bilinmeyen bir tılsımlı söz ile sağ el başparmağının sol bileğin altındaki damarlı bölgeye sertçe bastırarak dinden çıktığını (İslam) birkaç kez tekrar etmesi gerekiyormuş."*¹¹¹

Mevlüt Kaya, yapılan görüşmelerde genel bilgilerin haricinde kendisinin derlediği bazı cadı-hortlak anlatılarından da bahsetmiştir:

¹¹⁰ Küçük, a.g.m., 130-132.

¹¹¹ Mevlüt Kaya, 1985 Giresun, Espiye doğumlu, Yüksek Lisans mezunu, Okutman, Derleme Tarihi: 22.7.2013.

(Giresun 1-Espiye) “Eskiden burada sürekli şarap içen bir adam varmış köyümüzde, çok da zalim bir insanmış. Onun hortladığını gördüğünü söylerler. Daha doğrusu bir amca görmüş; Hulusi amca. Kendisi de içkiciymiş. Evi iki dağın arasında ıssız bir yerde, köyün en ıssız yerinde. Bir gece yarısı pencerede ayazı izlerken bir dağdan bir dağa müthiş bir çığlıkla beyaz kefeniyle nara atarak koşan –sözde toprağın kabul etmediği ve yeryüzünde kendine bir yer aramaya koşan– olarak değerlendirilen birini görmüş. Köyde bu efsane yaygındır.”¹¹²

(Giresun 2-Espiye) “Adamın üç tane oğlu varmış ve başka hiç kimsesi yokmuş. Adam vasiyet etmiş, ölünce beni size en yakın yere gömün. Sizleri çok seviyorum hep yakın olalım diye. Bizim bu kasabada da evler o zaman tabi iki katlı, ahşap, dubleks evler gibi. Adam ölmüş ve oğulları onu evin tavan arasına, üst katına gömmüşler. O gece adam orada hayatta tüm karşılaştığı kötülüklerin, işittiği günahların bedeli karşılığı azap görmeye başlamış. Öyle çığlıklar atıyormuş ki artık oğulları dayanamaz hale gelmiş. Bir tanesi demiş ki: “Ben vasiyet falan dinlemem. Artık sökelim bu adam buradan ve en uzak yere götürelim.” Çünkü adam orada yattığı sürece tüm evin tavan arasını cehenneme çevirmiş.”¹¹³

(Giresun 3-Espiye) “Halk arasında anlatılagelen bir olaydır: Bir adam, gençken hali vakti yerindedir. Çok da yakışıklı, boylu posludur. Köyün genç kızlarından biri ile kaçarak evlenir. Bunu kendine yediremeyen köyün genç kızlarından biri (aynı zamanda köyde cadı olarak tanınmış bir kadındır bu) evliliğin ilk zamanlarında bunlara “cazuluk” ederler. Adam cadılık kendine tesir etmeye başlayınca yavaş yavaş ailevi açıdan sorunlar yaşamaya başlar. Bunların başında yoksulluk gelir. Parasız pulsuz aç kalmaya başlarlar. Kazanç kapısı kapanmıştır. Adam, karakterini dahi kaybetmeye başlar; aşırı alkol, kumar, zina, karısını dövme, çocuklarına ve anasına çok kötü davranma, din karşıtı davranışlar vs. olumsuz bir hayat sürmeye başlar. Evde buram buram fakirlik ve düşkünlük kokmaktadır, anlatılara göre... Neyse bir gün (tabi yıllar sonra) söz konusu adamın evinin ahırında imeceler tarlaya taşımak üzere hayvan gübresi kazarlarken; bir de ne görsünler: “cazuluk” denen malzeme... Yaparı da tahmin ediyorlarmış, adamın nasıl bu hallere düştüğünü de öğrenmiş

¹¹² Mevlüt Kaya, 1985 Giresun, Espiye doğumlu, Yüksek Lisans mezunu, Okutman, Derleme Tarihi: 4.7.2012.

¹¹³ Mevlüt Kaya, 1985 Giresun, Espiye doğumlu, Yüksek Lisans mezunu, Okutman, Derleme Tarihi: 4.7.2012.

olmuş tüm köy... Ahırda buldukları “cazuluk” malzemesi ise anlatılanlara göre şöyle imiş: parça ve düğümlü ipler, yılanmış sarımsak kabukları, kurumuş kırmızı biber, yamalık vs... ”¹¹⁴

(Giresun 4) *“Giresun yöresinde ortalama 1950’li yıllarda doğmuş olanlardan dinlediğime göre; bir “Cazu Gülüzar” varmış. Bununla ilgili şöyle anlatılar var: Cazu Gülüzar civarda bilinen bir kadınımış cadılık yaptığı için halk ona böyle bir ad takmış. Bilhassa yeni doğmuş olan bebeklere musallat olur, ciğerlerini yer, öldürürmüş. O sebeple kimse bu kadına bebeğini göstermezmiş. Yukarıda zikrettiğimiz yıllarda doğmuş olanlara çocukluklarında “Cazu Gülüzar geliyor, kaçın” diye söylendiğinde çocuklar bağıra çağıra kaçarlar. Genelde bu söylem, çocukları korkutmak ve istedikleri gibi yönlendirmek için büyükler tarafından kullanılmış... Cazu Gülüzar’ın cadılığının nasıl anlaşıldığı ise şu olayla ortaya çıkmış: Bir gün kadının biri evde kırkı çıkmamış bebeğini beşikte uyurken bir anlık dalgınlıkla bırakıp, tarlaya gitmiş yemeklik malzeme toparlamak için. O esnada kayınbabası yani bebeğin dedesi gelmiş eve. Bakmış ki beşiğin başında bir kedi var çocuğa ilişmiş. Hemen belindeki bıçağı çıkarıp kedinin üstüne fırlatmış. Kedi o anda gerçek kılığına dönmüş; yani Cazu Gülüzar olarak görülmüş dedenin gözüne. Fakat çocuk ilerleyen günlerde ölmüş. Demişler ki; Cazu Gülüzar bebeğin ciğerini yiyerek onun ölümüne sebep olmuş.”¹¹⁵*

(Giresun 5-Keşap-Bayrambey Köyü) *“Halk arasında, Bayramköy civarında bulunan Devret Deresi’nden geçerken cinlerin oralarda mekân tuttuğuna, savaş yıllarında Ruslar ile işbirliği yapanların mezarlarından hortladığına inanılmaktadır. Hacca giden hacıların Mekke toprağı getirerek, hortlak ve cinlerin görüldüğü yerlere serpmeleri sonucu bu varlıkların bir daha görülmediğine inanılmaktadır. Hortlak çıkan mezarlarla ilgili söz konusu hacıların Kâbe toprağı getirerek yapılan mezarı hortlaklardan arındırma uygulamasının Giresun-Espiye ilçesine bağlı Çepni köyünde de geçmiş dönemlerde yapıldığına dair anlatılara rastladık.”¹¹⁶*

¹¹⁴ Mevlüt Kaya, 1985 Giresun, Espiye doğumlu, Yüksek Lisans mezunu, Okutman, Derleme Tarihi: 22.7.2013.

¹¹⁵ Mevlüt Kaya, 1985 Giresun, Espiye doğumlu, Yüksek Lisans mezunu, Okutman, Derleme Tarihi: 22.7.2013.

¹¹⁶ Mevlüt Kaya, 1985 Giresun, Espiye doğumlu, Yüksek Lisans mezunu, Okutman, Derleme Tarihi: 22.7.2013.

Bunların yanında Doğu Anadolu ve Kafkasya bölgelerinden anlatılar da derlenmişse de bunlar Giresun yöresindeki kadar yoğunluk göstermemektedirler:

(Erzurum): “(Dokuz-on yaşlarındaydım. Ben ve arkadaşlarım, köpekleriyle birlikte geziyorduk, Cumartesi günüydü. Birden mezardan, mezarlığın oradan geçerken hortlak kalktı, köpeklerimiz ona havladı. Hortlak kayboldu gitti. Biz kahveye gittik, babalarımıza abilerimize herkese söyledik inanmadılar. İki saat sonra kahveden abilerim geldi, hortlağı onlar da görmüşler.”¹¹⁷

(Ardahan): “Dedemin babası; Şahismail bu kişi, köy dışına çıkmış çalışmaya. O arada üvey amcasının oğlu vefat etmiş, imamla cemaat de gömmüşler. O gece üç gibi mezardan çıkmış köye gelmiş ama hareket yok, sabit ilerliyor, el kol hareket etmiyormuş. Direkt bizim kapıya gelmiş dedem evde yok tabi. İki gece mi üç gece mi gelmiş. Gelişinde nenem kapıyı kilitliyor, dua edip yatıyor ama bu gece geliyor, kendini sürekli kapıya vuruyormuş. Dedem köye gelince söylemişler, senin üvey amcaoğlu her gece geliyor kapıya vuruyormuş kendini diye. Dedem babayığit adam; kavgacı, gitmiş köyün imamına camiye söylemiş durumu, demiş ki imama “Gece kullanılmamış bir kürek bul gel”, gece geliyormuş çünkü. Gece oluyor, imam kürekle geliyor dedemle mezarlığa gidiyorlar, bekliyorlar. Yine üç sularında kalkıyor, dedem hortlağa sarılıp yere yıkıyor, imama bağıyor: “Küreği ver” diye. İmam yok, kaçmış. Zar zor kürekle cenazenin kafasını kesiyor, bacalarının arasına koyup tekrar defnediyor. Köye geliyor. Zaten o gecedan sonra imamı gören yok köyü terk edip kaçmış. Hortlama nedeni, amcamın oğluna üvey diyerek tarlasını satması, karşı çıkınca da dövüp bir süre ahırda tutması.”¹¹⁸

(Erivan-Kafkasya tarafları) “Alacama¹¹⁹, lohusa varlıklara saldıran bir varlık. Bu olay babaannemin anlattığına göre Kafkasya’da Erivan taraflarında dedelerimin başına gelmiş. Söylentiye göre bu alacama cadılıkla uğraşmış. Bir gün iki tane yeniçeri ölmüş, bu kadını onların mezarının önünde görmüşler. Sonra bir gece yeniçeriler dolanmaya başlamış, sokaklarda insanlara saldırıp kan içiyorlarmış. Haliyle herkes bu cadı kadından şüphelenmeye başlamış. Kadının başını kesmişler ama ayının yere gömülmüş kafasıyla, oda dolanmaya

¹¹⁷ Fahrettin Küçüközmen, 1929 Erzurum doğumlu, Ortaokul mezunu, emekli memur, Derleme Tarihi: Nisan 2003.

¹¹⁸ Onur Sarıkaya, 1988 Ardahan doğumlu, Üniversite mezunu, Halkla İlişkiler, Derleme Tarihi: 13.07.2012.

¹¹⁹ Albasti’ya bazı yörelerde verilen isimlerden biri. Duvarcı, a.g.m., s. 128.

başlamış. Gece herkes yatarken pencerelere tahta çakılmış açılmasın diye, hamile kadınlar gece yalnız bırakılmamış o gelir diye gerisi çok belli değil. Sonunda kadını yakmışlar mezardan çıkarıp, yeniçerilerin de başını kesip kadının başıyla birlikte ayrı bir yere gömmüşler."¹²⁰ Bu memorat oldukça enteresandır. Köken olarak ailenin büyüklerinden aktarılan yerel bir hikaye, masal olup zaman içerisinde memorat haline gelmiş olabilir, nitekim hikayede geçen yeniçeri vb. unsurlara dikkat edilirse oldukça eski bir anlatıdır. Zaman içerisinde kültüre bağlı olarak anlatılan bir masalken, memorat haline dönüşmesi ihtimali yüksektir. Ancak her ne şekilde olsun kökenine bakılmaksızın her tür anlatı memorat olarak değerlendirildiğinden söz konusu anlatı da bu çalışmaya dâhil edilmiştir.

Bu memoratlarla, Evliya Çelebi'lerin, Abdülaziz İbn Cemaleddin'lerin anlattıkları arasındaki farklılıklar dikkat çekicidir. Yukarıda cadıcılarla ilgili yapılan derlemelerde bahsi geçen inanışların 1900'lü yıllara¹²¹ dek görüldüğünden bahsetmiştik. Bu başlık altında derlenen bazı kan içme motiflerine sahip memoratlar da yakın tarihlerde derlenmiştir ancak belli bölgeler haricinde bir yaygınlık göstermemektedirler. Osmanlı döneminde, 1900'lere kadar cadı inanışı bu denli yaygınken (en azından bölge olarak), elli-altmış yıl sonrasına denk gelen derlemelerde niçin bu kan içme unsurları ve mezardan dirilme anlatıları azalmıştır?

Günümüzde Kafkasya ve Balkanlardan uzaklaşıp Anadolu'ya yaklaştıkça, şehir kültürünün baskın olduğu yerlere yaklaştıkça hortlak ve cadı anlatılarının yerlerini cin-peri anlatılarına bıraktığını görmekteyiz. İnsanlar belki mezarlık yanından geçerken ürpermektedirler ancak bunda hortlak inanışından çok cin-peri anlatılarından korkulduğu görülmektedir. Romanya'da insanlar vampir denilen varlığı çağırılmamak için doğrudan vampirin adını anamazlar¹²² ancak ülkemizdeki herhangi bir kişi kalkıp izlediği bir filmi, okuduğu bir kitabı rahatça konuşabilir, hortlaklardan bahsetmekten çekinmez. Ancak söz konusu "cin" olduğu zaman onun adını anmamak için "üç harfli" denmesi, konuşulursa geleceği, korkulması gereken varlıklar olduğu belirtilir, bu hususta çok yoğun bir inanış gözlemlenebilir¹²³. Yukarıda halk inançlarında İslam öncesi döneme

¹²⁰ Birşah İşler, 1989 Adana-Ceyhan doğumlu, Lisans Öğrencisi, Derleme Tarihi: 3.7.2012.

¹²¹ Bkz. Saygı, a.g.m., Aynı yer.

¹²² Stoker, a.g.e., s. 528.

¹²³ Bu inanışın günümüzdeki toplumsal etkileri için bkz. Turgay Şirin, Metafizik Varlıklardan Cinlere İnancın Psiko-Sosyal Boyutları, (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı, İstanbul 2006, s. 169-184.

ait inanışların, İslam'dan sonraki dönemlerde İslami anlatılara ve kabule uyarlanmasından bahsedilmiştir. İşte cin-peri inanmalarının, hortlak ve cadı inanışlarının yerini almasında benzeri bir değişim söz konusudur.

İslam inancının Türkler arasında yaygınlaşmasından sonra Kur'an-ı Kerimdeki cinlerle ilgili ayetler gelenekteki bazı kabullerin dini bir dayanak bulmasına neden olmuştur zaman içerisinde de bu yerel inanışları kendi içerisinde dönüştürmüş, cin-peri inanışları haline gelmelerine neden olmuştur¹²⁴. Özkul Çobanoğlu bu değişimi şöyle açıklamaktadır: “(Türk halk kültüründe varlığına inanılan olağanüstü yaratıkların) *Muhtemelen geçmişteki işlevleri ve kökenleri itibariyle birbirinden tamamen farklı varlıklar iken günümüzde bir yandan gelenek çevreleri daralıp yerelleşirken diğer yandan da işlevleri daralarak neredeyse hepsi aynı varlığın yerel varyantlarına dönüşmüş gibidirler. Türk sosyo-kültürel yapısı içinde Cumhuriyetin düzenli ve yaygın eğitiminin neticesinde oluşan aydınlanmaya paralel epistemik cemaat değişmelerinin getirdiği yenilenmenin din alanında da, sanıldığı gibi aksine kitaba bağlı dinin veya resmi dinin, halk dininin pek çok unsurunu ortadan kaldırdığı gözlemlenmektedir. Bir başka ifadeyle Cumhuriyet ile birlikte Ortodoks İslam'a ait bilgilerin geniş halk kitleleri arasındaki yayılımı, eğitim ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla, din eğitiminin standardizasyonunun yükselmesiyle, “hurafe” olarak nitelendirilen ve başta din görevlilerinin hışmına uğrayan halk dini ve halk inançlarının gelenek çevresinin daraldığı rahatlıkla gözlenebilir. Öte yandan meydana gelen boşluğun Ortodoks İslam'ın onayladığı inançlarla doldurduğu görülmektedir. Nitekim Kur'an'ın onayladığı “cin” ve “cinliler” inancının daha önce pek çok çeşitliliğe ve işlevselliğe sahip olağanüstü varlıkların yerini alarak yayıldığı kanaatindeyiz. ...Cin geleneğiyle hiçbir ilişkisi olmayan “al karısı” veya “al basması” adlı varlığın bile çok büyük ölçüde “cin geleneği” içinde asimile edilmekte olduğu görülmektedir. Kısaca toparlayacak olursak, Ortodoks İslam'ın kabul ettiği inançlarla, heterodoks olarak da nitelendirilen halk inançları arasında bir merkezkaç ilişki vardır ve bu ilişkiden cin geleneği, diğer olağanüstü varlıkları ya asimile ederek ya da onların yerini alarak her geçen gün gelenek çevresini genişletmektedir.*”¹²⁵

İslam inancında, hortlak inanışının doğrudan yer bulmaması normaldir çünkü İslam'da ölünün dirilmesi Kıyamet kavramıyla birlikte

¹²⁴ Duvarcı, a.g.m., s. 137.

¹²⁵ Çobanoğlu, a.g.e., s. 131.

zikredilmektedir¹²⁶. Muhtemelen halk inançlarında bahsedilen bir ölünün hortlama tasavvuru, cinlerin kılık değiştirebilmelerine dair olan inanışla bağdaştırılmaktadır. İslam kaynaklarında cinlerden bahseden önemli eserlerden sayılan, Bedreddin Muhammed bin Abdullah eş-Şibli'nin yazmış olduğu “Akâmül-Mercân Fi Ahkâmîl-Cân” yani “Cinlerin Esrarı”nda bu husustan şu şekilde bahsedilmektedir: “*Ebu'l-Kasım es-Süheylî şöyle demiştir: Hadîsde anlatıldığına göre cinler üç sınıfa ayrılır. Yılan kılığında olan cinler, siyah köpek şeklinde olan cinler, uçan rüzgar şeklinde olan cinler. Galiba yemeyen ve içmeyen olan cin sınıfı bu üçüncü sınıftır. ...Bir sınıf da var ki, cesetleri insan cesedi gibi, ruhları ise Şeytan ruhları gibidir. ...Şurası bir gerçektir ki, cinler insan, hayvan, yılan, akrep, deve ve sığır kılığına bürünüp muhtelif şekiller alırlar.*”¹²⁷ Veysel Olkan Yeşil'in İbn-i Teymiyye'nin “Mecmû'u Fetâvâ” adlı eserinden aktardığına göre de cinlerin her türlü kılığa girebileceği belirtilmiştir¹²⁸. Yani hortlak-cadı inanışlarının temelindeki dirilme unsurunun kısa sürede cinlerin kılık değiştirebileceği yolundaki inanca katarak dönüştürmesi söz konusudur. Böylece cinler doğaüstü varlıklar içerisinde özel bir grup olarak zikredilseler de zaman içerisinde mensup oldukları gelenek çerçevesinde bütün olağanüstü varlıkların genel adı haline dönüşmüştür¹²⁹.

Yukarıda zikredilen, iye, yer-su gibi eski inanışlarda yer bulan doğaüstü varlıkların bir müddet sonra genel adı “cin” olarak zikredilmesi söz konusudur ki¹³⁰ bu da şehir yaşamına geçtikçe zaman içerisinde yaygın ve baskın bir inanış haline gelmesine yol açmıştır. Hortlak ve cadı inanışları da bu değişimin etkisinde kalarak yerlerini cin-peri inanışlarına bırakmıştır. Şayet bu çalışma hortlak-cadı memoraatlarını değil de cin-peri memoraatlarını konu alsaydı sayfalar dolusu anlatı derlenebileceğinden şüphe edilmezdi.

¹²⁶ Mehmet Bulğen, “İslâm Dini Açısından Tenâsüh ve Reenkarnasyon”, *Mimar Sinan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 40, İstanbul 2011, s. 86-87.

¹²⁷ Bedreddin Muhammed bin Abdullah eş-Şibli, *Cinlerin Esrarı*, çev. Muhammed Ferşat, Ferşat Yayınları, İstanbul 1972, s. 32-33.

¹²⁸ Veysel Olkan Yeşil, İslam İnançında Cinler, (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*), Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslami Bilimler Anabilim Dalı, Diyarbakır 2011, s. 51. Konu hakkındaki bir tartışma için bkz. Giovanni Scognamillo, Arif Arslan, *Doğu ve Batı Kaynaklarına Göre Cinler*, Karizma Yayınları, İstanbul 2003, s. 144.

¹²⁹ Çobanoğlu, a.g.e., s. 83.

¹³⁰ Beydilli, a.g.e., s. 129.

7-) Sonuç

Araştırmanın sonunda, Türk kültüründeki hortlak ve cadı inanışlarının genelde kırsal bölgelerde görüldüğünü ve cin inancı kadar yaygın ve baskın olmadığını görmekteyiz. Zaman içerisinde, halkların kendi bölgelerinden köylerinden getirdiği inanışlar, şehir çevrelerinde yaygın İslam inanç ve uygulamalarının da etkisiyle birlikte İslami bir yapıya büründüğünden hortlak anlatılarındaki kan içme ve ölünün dirilmesi gibi unsurların yerini kılık değiştiren cin ve peri gibi unsurlara bıraktığını söyleyebiliriz.

Şehirler civarında saha araştırması yapıldığında cin memoraları ağırlık kazanırken, kırsal bölgelerde ise bazı derleme örneklerinde görülebileceği gibi ölünün ruhu, hortlaması ya da sahiplenmesi söz konusudur, ancak şehir yaşantısına ve merkezi kültüre yaklaştıkça, yerel kültürün değişime uğradığını göstermektedir. Yani tıpkı yukarıda bahsedildiği gibi kam yakarılarındaki ruh isimlerinin melek ve evliya isimlerine dönüşmesi, yerli hikâyelerin dini anlatılara dönüşmesi gibi kanlı hortlak memoralarının da kan ve ölü dirilmesi gibi yönlerin törpülenerek, “kılık değiştirmiş cin” olarak inanılması söz konusudur.

Yine bu araştırma çerçevesinde, vampir inancının kökeni meselesinin tartışmalı olmakla birlikte, Türklerdeki cadı ve hortlak inancıyla arasındaki etkileşime dayanarak, bu inanışların da “kan içen, mezarından kalkan ölü” inanışları çerçevesinde zikredilebileceğini söyleyebiliriz. Ancak nasıl ki vampir inancının kökeni meselesi belirsizse, aralarındaki etkileşimi görebilmemize rağmen bu inancın bozkır toplumlarından mı Slavlara geçtiği yahut Slav kültüründen mi bozkır toplumlarına geçtiği meselesi belirsizdir. Dolayısıyla Miklosich’in “uber-vampir” tezini ne tümünden reddedebilir ne de tümünden kabul edebiliriz.

Aynı şekilde Evliya Çelebi’nin Rus, Leh ve Çek bölgelerinde vampir inancının daha ziyade görüldüğü yönündeki tespiti dikkat çekicidir. Farklı kültürlerden etkileşim olsa bile bu inancın Slav kültüründe daha yoğun görülmesi söz konusudur. Yukarıdaki inanış örneklerinde ve konuya ilişkin araştırma eserlerinde de bu husustan bahsedilmiştir. Hortlak ve cadı inanışlarının özellikle Osmanlı coğrafyasında Balkanlar ve Kafkasya taraflarında yoğun olarak görülmesi Slav ve Türk kültürünün en etkileşime açık bölgeleri olması, bu inancın bu denli yoğun olarak gözlenmesine olanak sağlıyor olabilir.

Bu noktada XVII. yüzyıla ait bir akaid kitabında, söz konusu dönemde Anadolu'da cadı inancının görüldüğü söylemesi dikkat çekmektedir ancak bunun Rumeli ve Kafkaslardan göçenler tarafından mı taşındığı yoksa Anadolu'da öteden beri Türkmen boyları tarafından mı inanıla geldiği kesin olarak bilinmemektedir. Mesela Âşık Paşa'nın 1329'da yazdığı "Garipnâme" adlı eserde geçen. "*Dirilip ol servere eytdi bular (Dirilip o reislere, başlara söyledi bunlar) / Cümle işün cādulıkdur ser-te-ser (Bütün işin cadılıktır baştanbaşa)*"¹³¹ beytindeki cadı, sihirbaz-büyücü anlamında kullanılmaktayken yukarıda zikredilen çeşitli dönemlere ait metinlerde hortlak anlamında kullanıldığı da görülmektedir. Dolayısıyla cadının ne zaman kan emen, mezarından kalkan varlık tasavvurunun adı haline geldiğini tespit edebilmek zordur. Bu yüzden vampir inancı ile hortlak-cadı inancısındaki etkileşimin izlerini görebilsek de tıpkı kökeni gibi hangi kültürden ötekine ne kadar ve hangi dönemde sirayet ettiğini bilemiyoruz.

Hortlak ve cadı inanışları, artık cin-peri inanışlarından ziyade "ölümden sonra dirildiğine inanılan varlıklar kategorisi" altında incelenmeli ve bu açıdan değerlendirilmelidir. Bununla birlikte bugün Karadeniz, Doğu Anadolu ve Trakya bölgeleri başta olmak üzere, kırsal bölgelerde yürütülecek daha detaylı ve konuya özel derleme faaliyetleri bu inanış hakkında yeni memoratların kayda geçirilmesi, konuyla ilgili kesin veriler sunmasa bile daha sağlıklı bir araştırmanın yapılmasını sağlayabilecektir.

¹³¹ Âşık Paşa, *Garibnâme*, haz. Kemal Yavuz, İstanbul 2000, s. 33.

KAYNAKÇA

- Ahmet Vefik Paşa, *Lehce-i Osmani*, çev. Recep Toparlı, Ankara 2000.
- Akın, Haydar, *Ortaçağ Avrupası'nda Cadılar ve Cadı Avı*, Phoenix Yayınevi, Ankara 2011.
- Albayrak, Muzaffer, “Cadı Avcılarına Takibat”, *NTV Tarih Dergisi*, *NTV Tarih Dergisi*, Sayı 21, Ekim, İstanbul 2009, s. 67.
- Anadol, Cemal, *Tarihten Günümüze Kadar Doğu ve Batı Kültürlerinde Halk İnanışları (Büyü-Sihir-Tılsım-Cin Çarpması)*, Bilge Karınca Yayınları, İstanbul 2006.
- Anohin, A. V., *Altay Şamanlığına Ait Materyaller*, Kömen Yayınları, Konya 2006.
- Arslan, Ahmet Ali, “Türk Şamanizminin Kaynağına Doğru”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 14, Konya 2005, s. 57-74.
- Artun, Erman, “Tekirdağ Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri Doğum-Ölüm-Evlenme”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, S. 9-10, İstanbul 1998, s. 85-107.
- _____, “Anadolu İnanç Önderlerini Besleyen Eski İnanç Sistemleri, Dinler, İnanışlar”, *Uluslararası Türk Dünyası İnanç Önderleri Kongresi Bildirileri*, TÜRKSEV, Ankara 2002, s. 25-39.
- Atalay, Besim, *Divan-ı Lügati't-Türk Tercümesi*, Cilt 1, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1998.
- _____, *Divan-ı Lügati't-Türk Tercümesi*, Cilt 3, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1998.
- Atnur, Gülhan, “Anadolu, Tatar (Kazan) ve Başkurt Türklerinin Masallarında İnsan Yeme (Yamyamlık) Motifi”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 9, 2011, s. 132-151.
- Âşık Paşa, *Garibnâme*, haz. Kemal Yavuz, İstanbul 2000.
- Aycibin, Zeynep, “Osmanlı Devleti'nde Cadılar Üzerine Bir Değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S. 24, Ankara 2008, s. 55-69.
- Aydınoğlu, Burcu, “*Tire Merkezinde Halk İnançları*”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Manisa 2005.
- Bayrı, Mehmet Halit, *İstanbul Folkloru*, İstanbul 1947.

Bedreddin Muhammed bin Abdullah eş-Şiblî, *Cinlerin Esrarı*, çev. Muhammed Ferşat, Ferşat Yayınları, İstanbul 1972.

Beydili (Memmedov), Celal, “Eski Türklerde Gizli Tabiat Kuvvetlerine İnanma (İye İnancı)”, *Türkler*, Cilt 3, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 330-337.

_____, *Türk Mitolojisi-Ansiklopedik Sözlük*, Yurt Yayınları, Ankara 2005.

Bulğen, Mehmet, “İslâm Dini Açısından Tenâsüh ve Reenkarnasyon”, *Mimar Sinan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 40, İstanbul 2011, s. 63-92.

Buluç, Saadettin, “Şaman”, *MEB İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, Cilt 11, İstanbul 1950, s. 320-335.

Büyük Larousse , “Cadıcı”, Cilt 4, Gelişim Yayınları, İstanbul 1986, s. 2113-2114.

Crow, W. B., *Büyünün Cadılığın ve Okültizmin Tarihi*, çev. Fulya Yavuz, Dharma Yayınlar, İstanbul 2002.

Çağlar, Burhan, “Osmanlı’da Cadılar, Vampirler ve Büyücüler”, <http://tarihvedenediyet.org/2012/10/osmanlida-cadilar-vampirler-ve-buyuculer/>, (Güncellendiği Tarih: 20.10.2012-Erişim Tarihi: 20.07.2013).

Çetin, Çulpan Zaripova, “Tatar Türklerinde Mitolojik Varlıklarla İlgili Mitler ve İnanışlar”, *Bilig*, 43, Güz 2007, s. 1-32.

Çevirme, Hülya, Sayan, Ayşe, “Alkarısı İnanmaları ve Bilim”, *Milli Folklor*, 65, Bahar 2005, s. 67-72.

Çobanoğlu, Özkul, *Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2003.

Dirier, Ürün, “Türkler Nelerden Korkar”, *Yeni Aktüel*, S. 131, 10-16 Ocak, İstanbul 2008, s. 60-63.

Dramalı, Zeynep, “Drakula”, *Hürriyet Tarih*, 5 Şubat, İstanbul 2003, s. 4-9.

Duvarcı, Ayşe, “Türklerde Tabiatüstü Varlıklar ve Bunlarla İlgili Kabuller, İnanmalar, Uygulamalar”, *Bilig*, S. 32, Kış 2005, s. 125-144.

Dülger, Elif, “Evliya Çelebi Seyahatnamesi’ndeki Büyü, Sihir ve Falın Halkbilimi Açısından Değerlendirilmesi”, (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 2006.

Türk Kültüründe Hortlak-Cadı İnanışları

Düzdağ, Mehmet Ertuğrul, *Şeyhülislâm Ebussuud Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1972.

Eberhard, Wolfram, *Çin'in Şimal Komşuları*, çev. Nimet Uluğtuğ, TTK Yayınları, Ankara 1996.

Eyüboğlu, İsmet Zeki, *Anadolu İnançları*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 1998.

Faik Ömer, *Almancadan Türkçeye Lügat Kitabı-Deutsch-Türkisches Wörterbuch*, Matba-i Osmaniye, Dersaadet (İstanbul) 1896.

Florescu, Radu R., McNally, Raymond T., *Drakula ya da Kazıklı Voyvoda*, çev. Ali Cevat Akkoyunlu, Doğan Kitap, İstanbul 2000.

Frayling, Christopher, *Vampirizm*, çev. Elif Ersavcı, Varlık Yayınları, İstanbul 2009.

Guiley, Rosemary Ellen, *The Encyclopedia Vampires, Werewolves, and Other Monsters*, New York 2005.

Güngör, Harun, “Eski Türklerde Din ve Düşünce”, *Türkler*, Cilt 3, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 261-282.

_____, “Geleneksel Türk Dininden Anadolu’ya Taşınanlar”, *Yaşayan Eski Türk İnançları Bilgi Şöleni Bildirileri*, Hacettepe Üniversitesi, 16-17 Nisan 2007, s. 1-6.

Habertürk, “Miloseviç’in kalbine kazık çaktılar!”, <http://www.haberturk.com/dunya/haber/16795-milosevicin-kalbine-kazik-caktilar>, (Güncelleme Tarihi: 07.03.2007- Erişim Tarihi: 15.06.2013).

Hançerlioğlu, Orhan, *İnanç Sözlüğü*, Remzi Yayınları, İstanbul 1975.

Heinz, Anette von, Kur Frieder, *Gizli Bilimler Ansiklopedisi*, çev. Bülent Atatanır, Omega Yayınları, İstanbul 2004.

Hürriyet, “Drakula Gibi”, <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=328934>, (Güncelleme Tarihi: 21.06.2005-Erişim Tarihi: 15.06.2013)

_____, “Mezardan vampir çıktı”, *Hürriyet*, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=11165050>, (Güncelleme Tarihi: 09.03.2009-Erişim Tarihi: 15.06.2013).

Hüseyin Kızı, Nezaket, “Eski Türklerde Tabiat Kuvvetlerine İncanın Destanlarda Tasviri”, *Türkler*, Cilt 3, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 338-344.

İnan, Abdülkadir, “Müslüman Türklerde Şamanizm Kalıntıları”, *Türkler*, Cilt 3, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 392-399.

_____, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1986.

İnayet, Alimcan, “Uygur Şamanları ve Pratikleri Üzerine”, *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, S. 1, İzmir 2013, s. 43-44.

İyibilgi, “Karadeniz kıyısında 100 vampir”, http://www.iyibilgi.com/haber.php?haber_id=258619, (Güncelleme Tarihi: 06.06.2012-Erişim Tarihi: 15.06.2013).

Kafesoğlu, İbrahim, “Eski Türk Dini”, *Türkler*, Cilt 3, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 290-304.

Kalafat, Yaşar, *Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Berikan Yayınları, İstanbul 2010.

_____, “Eski Türk İnançlarının Rize ve Yöresi Halk Kültüründe İzleri”, *Rize Sempozyumu*, Rize 2006.

_____, “Türkmen Halk İnançlarında Sarımsak ve Soğanla İlgili Hususlar”, *Türk Mutfak Kültürü Üzerine Araştırmalar*, Ankara 2001, s. 85-91.

Karg, Barb, Spaite, Arjean, Sutherland, Rick, *Her Yönüyle Vampir*, çev. Cüneyt Halu, Arkadaş Yayınları, Ankara 2011.

Kaya, Mevlüt, *Bir Çepni Köyü Tarihi ve Kültürü*, Yüksel Ofset, Samsun 2007.

_____, *Çepniler Tarihi Serüveni ve Giresun-Espiye Yöresinin Kültür Kökenleri*, Togan Yayınevi, İstanbul 2011.

Koçu, Reşad Ekrem, *Yeniçeriler*, Doğan Kitap, İstanbul 2004.

Küçük, Abanoz, “Doğu Karadeniz Yöresi Doğum Sonrası İnanış ve Uygulamalarında Cadı/Obur”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 12, 2011, s. 123-136.

Le Fanu, Sheridan, *Carmilla*, çev. Deniz Akkuş, Beyaz Balina Yayınları, İstanbul 2000.

MacKenzie, D.N., *A Concise Pahlavi Dictionary*, Oxford University Press, London 1896.

Melton, J. Gordon, *The Vampire Book The Encyclopedia of the Undead*, Michigan 2011.

Milliyet, “Vampir Korkusu vampir yaptı!”, 3 Ocak 2003, s. 3.

Olguner, Fahrettin, “Bâtıl”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt 5, İstanbul 1992, s. 147-148.

Öktem, Emre, “Balkan Vampires Before Ottoman Courts”, http://www.cesnur.org/2009/balkan_vampires.htm, (Güncelleme Tarihi: 14.06.2010-Erişim tarihi: 20.06.2013).

Öztürk Bitik, Başak, “Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Cadı, Obur, Büyücü Anlatıları ve Kurgudaki İşlevleri”, *Milli Folklor*, S. 23, Kış 2011, s. 64-71.

Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Basımevi, Cilt 1, İstanbul 1983.

Radikal, “Polonya’da vampir mezarlığı bulundu”, Radikal, http://www.radikal.com.tr/hayat/polonyada_vampir_mezarligi_bulundu-1141630, (Güncelleme Tarihi: 13.07.2013-Erişim Tarihi: 16.07.2013).

_____, “Sırbistan’da Resmi Uyarı: Vampire Döndü Sarımsakları Hazırlayın”, http://www.radikal.com.tr/dunya/sirbistanda_resmi_uyari_vampir_dondu_sarimsaklari_hazirlayin-1109746, (Güncelleme Tarihi: 28.11.2012-Erişim Tarihi: 15.06.2013).

Redhouse, J. W., *A Lexicon English And Turkish*, yay. A. H. Boyacıyan, Constantinople (İstanbul) 1884.

_____, *Redhouses Turkish Dictionary*, London 1880.

Sakaoğlu, Necdet, “Mezarlık Cadıları”, *NTV Tarih Dergisi*, Ekim, İstanbul 2009, s. 66.

Saygı, Osman, “Sarıgöl Folklorundan: Cadılar ve Cadıcılar”, *Türk Folklor Araştırmaları*, Cilt 7, no. 150, Ocak 1962, s. 2606.

Seyfi, Ali Rıza, *Drakula İstanbul’da*, Kamer Yayınları, İstanbul 1997.

Scognamillo, Giovanni, *Dehşetin Kapıları*, Kamer Yayınları, İstanbul 1995.

_____, *İstanbul Gizemleri*, Bilge Karınca Yayınları, İstanbul 2006.

_____, Arif, Arslan, *Doğu ve Batı Kaynaklarına Göre Cinler*, Karizma Yayınları, İstanbul 2003.

_____, Ünal, Aylin, Danacı, Fatih, *Vampir Manifestoları*, Laika Yayınları, İstanbul 2011.

Stoker, Bram, *Dracula*, çev. Zeynep Akkuş, Kamer Yayınları, İstanbul 1998.

Summes, Montague, *Vampire: His Kith And Kin*, New York 1928.

Şah, İdris, *Doğu Büyüsü*, çev. Osman Yener, Say Yayınları, İstanbul 1996.

Şemseddin Sami, *Kâmûs-i Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2006.

Şeşen, Ramazan, *İslam Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2001.

Şirin, Turgay, Metafizik Varlıklardan Cinlere İncanın Psiko-Sosyal Boyutları, (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı, İstanbul 2006.

Tournefort, Joseph Piton, *Tournefort Seyahatnamesi*, çev. Zülal Kılıç, Kitap Yayınevi, İstanbul 2005.

Tulga, Derya, “Vampir Mitolojisi”, *NTV Tarih Dergisi*, S. 21, İstanbul 2009, s. 58-59.

Yeşil, Veysel Olkan, İslam İncasında Cinler, (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*), Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslami Bilimler Anabilim Dalı, Diyarbakır 2011.

Youssouf, M. R., *Dictionnaire Portatif Turc-Français*, Constantinople (İstanbul) 1890.

Kaynak Kişiler

Kaya, Mevlüt, 1985 Giresun, Espiye doğumlu, Yüksek Lisans mezunu, Okutman, Derleme ve Görüşme Tarihleri: 22.7.2013, 4.7.2012.

Küçüközmen, Fahrettin, 1929 Erzurum doğumlu, Ortaokul mezunu, emekli memur, Derleme Tarihi: Nisan 2003.

İşler, Birşah, 1989 Adana-Ceyhan doğumlu, Lisans Öğrencisi, Derleme Tarihi: 3.7.2012.

Sarıkaya, Onur, 1988 Ardahan doğumlu, Üniversite mezunu, Halkla İlişkiler, Derleme Tarihi: 13.07.2012.